د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

تاریخ

نهم ټولګی

ISBN 978-9

Ketabton.com

۱۳[illegible]۰ هـ. ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت
د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس د مرکز معينيت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رياست

تاريخ

نهم ټولګی

۱۳۹۰
هـ.ش

لیکوالان:

- پوهنمل ډاکټر غلام حبیب پنجشیری
- پوهنمل زلمی هوتک
- د سرمؤلف مرستیال شیر محمد رونقي
- د مؤلف مرستیال قدیم شیرزی بابکرخیل

مسلکي اډیټور:

- پوهنوال محمد رسول باوري

د ژبې اډیټور:

- عبدالقیوم مشوانی

دیني، سیاسي او فرهنګي کمیټه:

- مولوي عبدالصبور عربي
- دکتور محمد یوسف نیازی
- حبیب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نفراختیا په ریاست کې.

د څارنې کمیټه:

- دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین.
- دکتور شېرعلي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤول.
- د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر ګلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس.

طرح او ډیزاین: حمیدالله غفاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستــــان دی — دا عزت د هـــر افـــغان دی

کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمــــان دی

دا وطن د ټولو کــور دی — د بـــــلوڅـــو د ازبکــــو

د پښتـــون او هزاره وو — د تــــــرکمنـــو د تاجکـــو

ورسره عرب، گوجـــر دي — پـــامیــریان، نورستانیـــان

براهوي دي، قزلباش دي — هـــم ایمـــاق، هم پشه یان

دا هېـــواد به تل ځلیږي — لـــکـــه لمـــر پر شنه اسمان

په سینـــه کې د اسیـــا به — لـــکـــه زړه وي جـــاویدان

نوم د حق مو دی رهبـــر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزير پيغام

گرانو ښوونکو او زده کوونکو:

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختگ او ټولنې د اړتياوو له مخې رامنځته کېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده پراختيا ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې پکې زياتې شوې دي. د زده کړې په بهير کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدريسي پلان برخه گرځېدلې ده.

هيله من يم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدريس شي او د زده کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکيفيته ښوونه او روزنه کې پرله پسې گډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هيلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤوليت په ريښتوني توگه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کاږي چې د پوهنې تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، د هېواد پالنې د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولنې د څرگندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي.

په دې ډگر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړانديزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تاليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې يې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې يې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردگ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې وزير

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نهم ټولګي د تاريخ

لیک لړ

لومړی څپرکی: داحمدشاه بابا د واک ته رسېدو نه وړاندې د افغانستان اقتصادي، ټولنيزه او سياسي اوضاع 1-8

- سياسي لاملونه
- ټولنيز شرايط
- اقتصادي حالت

دويم څپرکی: د افغانستان پېښې له ۱۷۴۷ ز نه تر ۱۸۷۹ ز کال پورې 9-44

- احمدشاه بابا څنګه يوځل بيا افغانستان را ژوندی کړ.
- اداري اصلاحات او نظامي فعاليتونه.
- د احمدشاه بابا نيک خصلتونه.
- د تيمورشاه شل کلنه واکمني.
- د شاه زمان کورنی او بهرنی کړنلارې.
- شاه محمود لومړی ځل څنګه واک ته ورسېد.
- د شاه شجاع د لومړي ځل واکمني.
- د شاه محمود د دويمې واکمنی څرنګوالی.
- ايا د امير دوست محمد خان د لومړي ځل واکمنی سره بلد تيا لرئ.
- د انګريزانو يرغل پر افغانستان
- د شاه شجاع د حکومت څرنګوالی په دوهم ځل
- د امير دوست محمد خان د دويم ځل واکمني.
- د امير شيرعلي خان شخصيت او د نومورې اداري ستونزې.
- د امير محمد افضل خان لنډه واکمني.
- د امير محمداعظم خان واکمني.
- د امير شيرعلي خان د دويمې دورې د رغاونې او پرمختيايي تګلاره.
- پر افغانستان باندې د انګريزانو دو يم تيری

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی: د افغانستان پېښې له ۱۸۸۰ ز- ۱۹۷۳ ز کال پورې ۴۵-۶۲

- د امیر عبدالرحمن خان واکمني.
- د امیر حبیب الله خان واکمني.
- د خپلواکۍ ترلاسه کول.
- د امان الله خان د سفر برياوې.
- د حبیب الله کلکاني (د سقاو د زوی) واکمني.
- د محمد نادر خان واکمني.
- د محمدظاهر شاه واکمني.

څلورم څپرکی: د ګاونډیو هېوادونو معاصر تاریخ ۶۳- ۷۸

- د چین سره پېژندګلوي.
- د پاکستان لنډ تاریخ.
- ایران د پهلوي په پیر کې.
- د ازبکستان جمهوریت.
- د تاجکستان جمهوریت.
- د ترکمنستان جمهوریت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

د **احمدشاه بابا** د واک ته رسېدو نه وړاندې د **افغانستان** اقتصادي، ټولنیزه او سیاسي اوضاع.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي څپرکي موخې

- د احمدشاه بابا واک ته تر رسېدو وړاندې د افغانستان سیاسي، اقتصادي او ټولنیزې اوضاع سره د زده کوونکو پېژندګلوي.
- له احمدشاه بابا وړاندې د فکري غورځنګونو سره د زده کوونکو پېژندګلوي.
- د احمدشاه بابا د واکمنۍ څخه وړاندې د هېواد له ملي او مبارزو څېرو سره د زده کوونکو پېژندګلوي.

داحمدشابابادواک ته درسېدونه وړاندې دافغانستان اقتصادي، ټولنیزه اوسیاسي اوضاع

د کندهار د هوتکیانو دولت ۱۷۰۰، ۱۷۳۸ زکال پورې

په دې سرلیک کې د احمدشاه بابا د واک ته د رسېدو نه وړاندې لاملونه تر څېړنې لاندې نیسو.

زده کوونکي به دې پوهېږي چې په شپاړلسمه زېږدیزه پېړۍ کې زموږ خاوره د ناوړه سیاسي پېښو قرباني شوه. د **سلطان حسین بایقرا** له مړیني سره د ګډوډیو لاره هواره شوه او د **شیبانیانو** په لاس د **هرات** تیموري دولت له منځه لاړ. په **فارس** کې د **صفوي شاه اسماعیل** په لاس د **صفویانو** د واکمنۍ بنسټ کېښودل شو. په **هند** کې د **ګورګاني** شهزادګانو نه یو تن **محمد بابر** د **بابري** دولت بنسټ کېښود. په دې توګه په شمال، لوېدیځ او سوېل ختیځ کې **بابري**، **صفوي** او **شیباني** دولتونه جوړ شول. دا ټول واکمنان زموږ د هېواد د پرمختګ د مخنیوي لاملونه ګڼل کېدل. د جغرافیایي سیمو وېش، زموږ خاوره کابو دوه نیمې پېړۍ له تدریجي ودې لیرې وساتله. په دې موده کې زموږ هېواد د نورو هېوادونو په منځ کې د جګړو ډګر و او د هغو هېوادونو فرهنګي ارزښتونو په فرهنګي حوزه کې په موږ اغیز وکړ. د لښکر ایستلو لګښتونو کورنی ستونزې ورځ په ورځ زیاتوالی موند. خلک اړ شول چې د سفر أسانتیاوې برابرې کړي.

دې لاملونو د یرغلګرو په وړاندې مساعد شرایط رامنځ ته کړل. مخالفتونه یې له کرکې څخه تر انزجاره ورسېدې او په پایله کې د خپلواکۍ غوښتنې احساساتو شدت پیداکړ.

بایزید انصاري

خوشحال خان خټک

میرویس نیکه

سیاسي مبارزې د پټو کړنو نه پیل او د ښکېلاک پر ضد یې لمن اوږده شوه. د خلکو پاڅونونه د لومړي ځل لپاره په **هرات**، **کندهار**، **اندخوی** او **بلوچستان** کې پیل شول. سره له دې چې پاڅونونه په یو ځای کې غلي کېدل او په بل ځای کې راپورته کېدل خو په عمومي ډول یې غلي کېدل ناشونې وو.

په ختیځو ولایاتو کې د خپلواکۍ غوښتنې غورځنگونه پیل شول، چې د ختیځو کرښو او یا سرحدي سیمو میشتو زیاترو قومونو په کې برخه اخیستې وه. دا رنگه سیاسي غورځنگونو که څه هم خپلواکي ترلاسه نشو کړای ولې د هغو سېمو خلکو ته یې الهام ورکړ، چې د **روښانیانو** د نهضت تر نامه لاندې خوځښت د دې خاورې په تاریخ کې را پیدا او ځانگړې ونډه یې ترسره کړه. د روښانیانو د نهضت مشري د **بایزید انصاري** د **شیخ عبدالله انصاري** د زوی په غاړه وه. هغه د مغلي حکومت د استبداد پر ضد مبارزې ته خلک راوبلل. د روښانیانو خوځښت په سیاسي او مذهبي ځانگړتیاوو ولاړ و. یو تن د هغه نهضت د مخالفینو نه **اخند درویزه** و چې د **پیر روښان** پر ضد یې تبلیغونه په لاره واچول پیر روښان تر هغې مودې چې د مرگ تنده نه وه لیدلې خپلو مبارزو ته یې دوام ورکړ.

د **خوشحال خان خټک** پاخون بل سیاسي حرکت و چې زموږ د خلکو په راویښولو کې اغېزناک شو او زموږ په معاصر تاریخ کې د **خټکو** غورځنگ په نامه شهرت درلوده چې زموږ د هېواد په تاریخ کې ځانگړی ځای لري. په خپله خوشحال خان یو فرهنگي او پوځي سړی و. د خپل ژوند ځلور کاله یې په بند کې تېر کړل. له خلاصېدو نه وروسته یې بیا د خپل قوم مشري په لاس کې ونیوله. د نوموړي مبارزې تر مرگه پورې چې کابو اتیا کلن و دوام وموند.که څه هم د خپلواکۍ غوښتونکو مبارزې د هېواد په ختیځو سیمو کې کله ناکله په وقفه یې ډول له منځه تللې، خو په **اتلسمه پېړۍ** کې یوځل بیا **میرویس خان نیکه** د یرغلگرو د له منځه وړلو په موخه پاخون وکړ، چې زموږ د هېواد په تاریخ کې د **کندهار** د پاخون په نوم یاد شوی دی.

میرویس خان نیکه په (**۱۷۰۹**) زېږدیز کال کې د **گرگین** د ظلمونو او د صفویانو د حاکمیت په وړاندې د کندهار ښار د خلکو پاخون وهڅوه او د دې پاخون په پایله کې یې، د **هوتکیانو** خپلواک دولت جوړ کړ چې همدې دولت وکړای شول د **احمدشاه بابا** سیاسي اقتدار ته لار هواره کړي.

په ټولگي کې فعالیت

زده کوونکي دې په درې ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې په دې اړه چې د پیر روښان غورځنگ څرنگه غورځنگ و او په کومو سیمو کې رامنځ ته شو بحث وکړي، دویمه ډله دې په دې اړه بحث وکړي چې د خوشحال خان خټک پاخون د کومو سیمو په سیاسي راویښتوب کې اغېزناک او دریمه ډله دې د هوتکیانو د خوځښت په اړه بحث وکړي، د بحثونو پایلې دې د هرې ډلې استازي په ټولگي کې ولولي.

پوښتنې

۱- ولې سیمه ییزې واکمنې منځ ته راغلې؟

۲- کومو دولتونو خپل فرهنگي ارزښتونه زموږ د هېواد پر خلکو وتپل؟

۳- کوم لاملونه زموږ د خلکو د خپلواکۍ غوښتنې د ذهنیت په روزنه کې اغېزناک وو؟

د ټولگي نه د باندې فعالیت

زده کوونکي دې د لویانو نه د نادر افشار په اړه معلومات ترلاسه کړي او هغه دې د ابدالي احمدشاه له قدرت سره د تړاو ورکولو نه وروسته په ټولگي کې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احمدشاه بابا واک ته د رسېدو په وخت کې د هېواد ټولنیز وضعیت څنګه و؟

په تېر لوست کې د احمدشاه بابا **څخه وړاندې** د سیاسي شرایطو جزئیاتو ته اشاره وشوه، په اوسني بحث کې د احمدشاه بابا **د واک تر رسېدو** ټولنیز حالت تر بحث لاندې نیسو.

د **شیباني**، **صفوي** او **بابري** یرغلګرو څواکونو د ولکې په پایله کې د هېواد مرکزي دولت، سوداګري او کرنه له لاسه ورکړه. د **هرات** مکتب نور په دې باندې نه توانېده چې د ادب او صنعت کار مخ ته بوځي. د لښکر ایستلو لړښتونه د دې خاورې پر خلکو باندې تېل کېدل. حاکمانو او افسرانو په پوځي کلاوو کې سوکاله ژوند درلوده. پوځي لښکرو نه د ښار په د ننه عسکري بارکو کې ځای په ځای وو. ښنه او ښېرازه ځرځایونه وسله والو ځواکونو ته ځانګړي شوي وو او پوځیانو د خپلو ستوماني لرې کولو لپاره د تفریح ځایونو او بڼونو څخه ګټه پورته کوله.

پورتنیو مسایلو ته په پام سره زموږ هېواد مرکزي حکومت نه درلود. د اوبو لګولو سیستمونه او بندونه چې پخوا موجود و د پرله پسې جګړو په پایله کې وران او له مینځه ولاړل. په دې حالاتو کې جدي خطر زموږ خاوره ګواښله.

په هېواد کې د زیاترو خلکو بوختیا **کرنه او مالداري** وه. د شنو دښتو شتون، د څارویو روزنه او زیاتوالی هڅاوه. د مالدارۍ کسب په هغه مهال کې د ټولنیزو کسبونو یوه مهمه برخه جوړوله. د څارویو په روزنه کې ځانګړې پاملرنه اس، اوښ او غوا ته کېده. دا څاروي د ډېر شهرت لرونکي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خرمن جوړول، صابون جوړول، غالۍ اوبدل او ټغر اوبدل هم د سوداګرۍ بله برخه او د ټولنیزو بوختیا ښکاروندی وه. په ټولنیز حالت کې اخیستل او پلورل د جنس په جنس په ډول وه، ولې پیسې او سکې هم د ګټې وړ وی.

پورتنی انځور د احمد شاه بابا د واک ته د رسېدو نه وړاندې ټولنیز حالت بیانوي

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوه ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د احمدشاه بابا واک ته له رسېدو څخه وړاندې د ملي حکومتونو په اړه او دویمه ډله دې د خلکو د بوختیا په اړه په خپلو منځو کې بحث وکړي او د بحث پایلې دې د هرې ډلې استازي نورو ته واوروي.

پوښتنې:

۱- ټولنیزو بدلونونو ولې په سستۍ سره حرکت کاوه؟

۲- د یرغل په پایله کې زموږ په خاوره کوم ډول ټولنیز زیانونه منځ ته راغلل؟ دوه ډوله یې ولیکئ.

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د لویانو نه د سیل ځایونو په اړه معلومات لاس ته راوړي او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

د احمدشاه بابا واک ته له رسیدو څخه وړاندې اقتصادي حالت څنګه و؟

تېر لوست تولنیز حالت ته ځانګړی شوی و، په دې لوست کې اقتصادي حالت څېړو.

د هېواد اقتصادي حالت په ۱۶- ۱۷ پېړیو کې کابو ښه نه و. **کرنې**، **مالدارۍ** او **لاسي صنایعو** د اقتصاد درې مهمې ځانګې جوړولې. د دې ځمکې اقلیم او خاوره د ځینو نباتاتو د کښت لپاره مساعده وه. ولې برغلونو ټول د کرنې سیستمونه له مینځه یوړل. خلک له اسلام څخه په پېړیو وړاندې په کرنه بوخت وو. د دې ځای د خلکو بله بوختیا مالداري جوړوله.

د پردیو د یرغلونو نه وړاندې د ځارویو په ډېرښت او روزنه کې کوښښونه کېدل. د لاسي او حرفه یي صنایعو په برخه کې او د پردیو یرغلونو څخه وړاندې نظامو، خلک هڅول چې د سرو زرو، سپینو زرو، اوسپنې، مسو او سربو په راویستلو لاس پورې کړي. زرګرو، مسګرو او د صنایعو ټولو مالکانو، د خلکو د اړتیاوو په تولید کې ګام پورته کاوه.

په سوداګرۍ کې نښلوونکو واټونو او لارو فوق العاده ارزښت درلوده، د پردیو یرغلونو څخه پخوا په ۱۶- ۱۷ پېړۍ کې صادرات او واردات د **هند**، **چین**، **ایران** او **ماوراءالنهر** له هېوادونو سره په زیاته کچه کېدل. هغه مهال کې د **کندهار** او **هرات** ښارونه سوداګریز مرکزونه ګڼل کېدل. د کندهار ښار سوداګریز ارزښت په دې کې و چې له هغه ښار څخه سوداګریز کاروانو نه تېریدل. یو مهال د کندهار ښار د **هند دروازې** په نامه یادېده، له همدې امله زیاتې جګړې د وخت د ځواکمنو هېوادونو په منځ کې د کندهار د پوره نیولو په موخه رامنځ ته کېدې. د پردیو د یرغلونو او د هېواد له تجزیې څخه وروسته، اقتصادي

مرکزونه له منځه لاړل. په ښارونو کې اقتصادي فعالیتونه او د خلکو کارونه په ټپه ودرېدل او په پایله کې اقتصاد ته ډېر تاوان ورسېده چې دې حالت تر **اتلسمې پېړۍ** او د **ابدالیانو** د دولت تر رامنځته کېدو پورې دوام وموند.

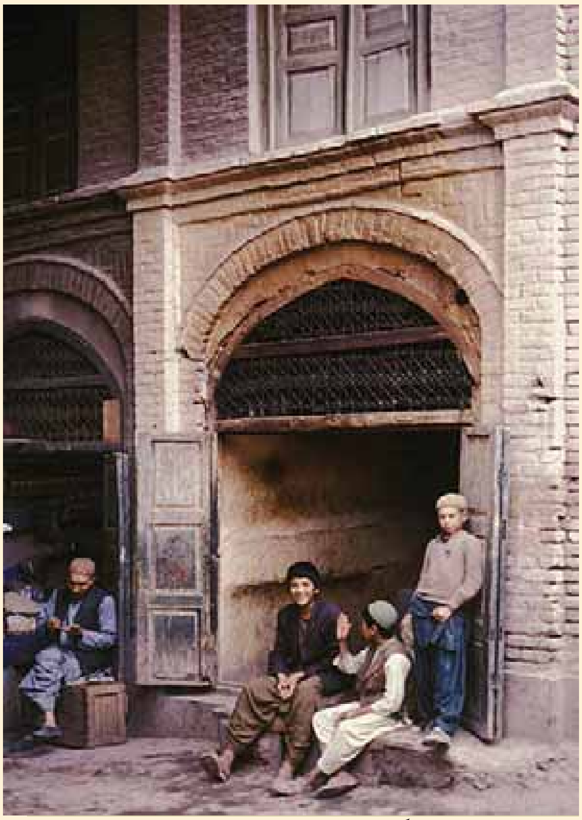

پورتنی انځور د احمد شاه با با د واک ته د رسېدو نه وړاندې اقتصادي حالت بیانوي

په ټولګي کې فعالیت

زده کوونکي دې په دوه ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د احمدشاه بابا د واک ته د رسېدو نه وړاندې د هېواد په اقتصادي وضعه او دویمه ډله دې د اقتصادي فعالیتونو په مهمو ځانګو باندې بحث وکړي او د بحث پایلې دې د هرې ډلې استازی نورو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱- ولې پیسې ضرب ووهل شوې؟

۲- د احمدشاه بابا واک ته له رسېدو څخه وړاندې کومو ښارونو له اقتصادي امله ځانګړې ارزښتونه درلودل؟

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې له لویانو څخه د سرو زرو، سپینو زرو، اوسپنې او داسې نورو شیانو د را ایستلو دلیل وپوښتي او خپل معلومات دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

د افغانستان تاریخي پېښې له ۱۷۴۷ ز څخه تر ۱۸۷۹ ز کال پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دويم څپرکي موخې

- د احمدشاه بابا له شخصيت سره د زده کوونکو پېژندګلوي.
- د احمدشاه بابا د اداري د څرنګوالي، اصلاحاتو او د نظامي سفرونو د موخو سره د زده کوونکو پېژندګلوي.
- د احمدشاه بابا د ځای ناستو د اداري د څرنګوالي سره د زده کوونکو پېژندګلوي.
- د افغانستان په وړاندې د انګريزانو د ښکيلاکي سياست سره د زده کوونکو پېژندګلوي.
- پر افغانستان باندې د انګريزانو د يرغلونو د لاملونو سره د زده کوونکو پېژندګلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد شاه بابا څنګه یوځل بیا افغانستان را ژوندی کړ؟

تېر لوست د احمدشاه بابا په وسیله د سیاسي واکمنی ته تر رسېدو وړاندې اقتصادي حالت وغيره، په دې لوست کې د هېواد بیا رغونه مطالعه کوو.

احمدخان د **زمان خان زوی** او د **دولت خان سدوزايي** لمسی په **۱۷۲۲** زیږدیز کال چې د ۱۱۰۱ هجري لمریز سره برابر دی په **هرات** کې زیږېدلی دی. په پنځه ویشت کلنی کې د **شېر سرخ** زیارت په جرګه کې واک ته ورسېد. د غنمو وږی د **کابلي صابر شاه** له خوا چې یو دینداره شخص و د نوموړي په پټکی کې د شاهي سمبول په عنوان وتومبل شو. په دې توګه **احمدشاه بابا** واک ته ورسېد. نوموړي له ټاکل کېدوخخه وروسته لاندې ټکې د موخو په توګه په پام کې درلودل:

۱. د مرکزي قدرت بیا جوړول او یووالی.
۲. د افغانستان د طبیعي پولو امن، چې له **امو سیند** څخه یې د **سند** او **هند** تر سینده پورې اوږدوالی درلود.

احمدشاه بابا په ځینو کارونو لاس پورې کړ. هېواد ته یې له سیاسي او اقتصادي اړخه یووالی ور وبانبه. د قبایلو ترمنځ اختلافونه یې له منځه یوړل. خلک یې وهڅول چې د هېواد په ګټو او تاوانونو کې سره شریک شي.

چارواکو ته د مشورې ورکولو لپاره یې د مشرانو د تلپاتې جرګې بنسټ کېښود. د دې پروګرامونو د پلي کولو او موخو ته د رسېدلو په موخه یې، د مذهبي ډلو ملاتړ په پام کې ونیوه. د خپل ټولنیز دریځ د ټینګښت لپاره یې د خیبنې د اړیکو په ټینګښت لاس پورې کړ. احمدشاه بابا د ښه استعداد په درلودو سره په ټولو برخو کې زیار وایست او د دولت د چارو د پرمخ بیولو په لاره کې یې ډېرې ستونزې وګاللې.

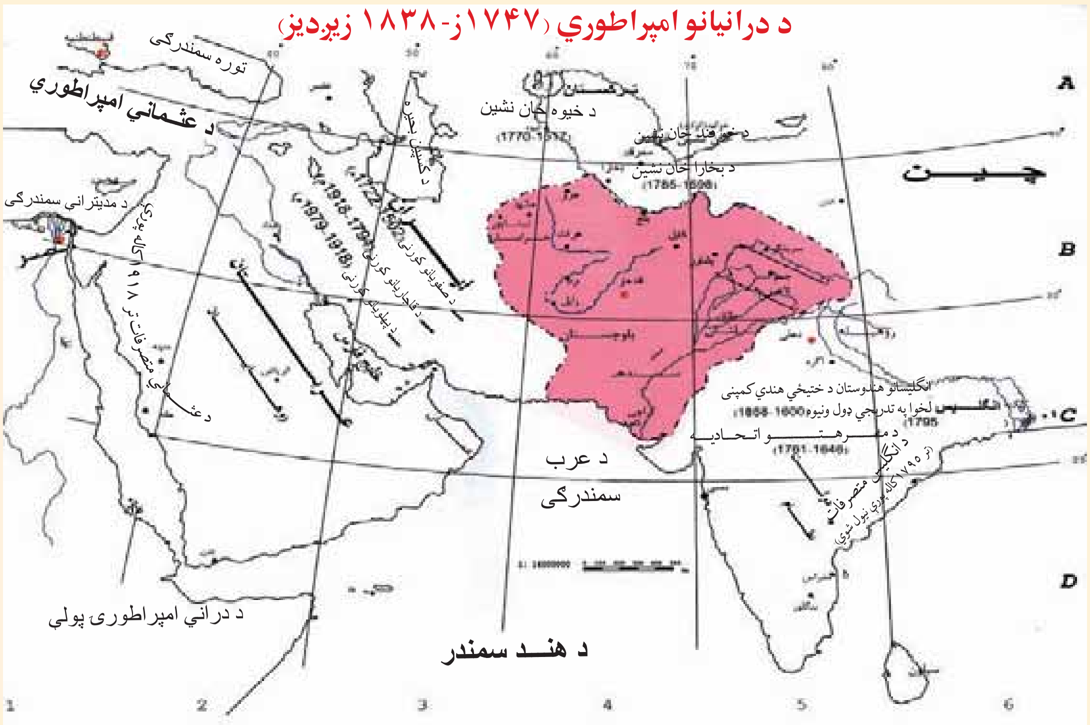

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. لومړۍ ډله دې د کابلي **صابر شاه** د شخصیت په اړه او دویمه ډله دې د سیاسي او اقتصادي مسایلو په تنظیم کې د احمدشاه بابا د ونډې په اړه په خپلو منځو کې سره بحث وکړي.

پوښتنې:

۱– ۱احمدشاه بابا په لنډه توګه راوپېژنئ؟

۲- د احمدشا بابا موخې کومې وې؟

۳- د احمدشاه بابا د شخصیت بېلابېل اړخونه تشریح کړئ؟

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د احمدشاه بابا د موخو په اړه له لویانو څخه معلومات لاس ته راوړي او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احمدشاه بابا اداري اصلاحات او پوځي فعاليتونه

د کندهار سرپټي بازار

په تېر لوست کې د احمدشاه بابا لخوا د هېواد بيا جوړول ولوستل شول، په دې بحث کې د احمدشاه بابا په لاس ترسره شويو اداري او پوځي اصلاحاتو باندې رڼا اچوو.

اداري اصلاحات:

احمدشاه بابا په اداري، پوځي او مالي جوړښت کې اصلاحات راوستل، وزيران يې وټاکل، د مشرانو جرگه يې جوړه کړه، د حکومت دولت يې د ټولو اسلامي هېوادونو په څېر مطلقه سلطنت و، د مشرانو په جرگه کې نهه پوهو کسانو غړيتوب درلود چې د تصميم نيولو لوړ ځای و.

د نظام اداري جوړښت يې له درې گونو قواوو (**اجرائيه**، **مقننه او قضائيه**) څخه جوړ و. قضايي قوې پوره خپلواکي درلوده. د هېواد عوايد يې د مالياتو د ټولولو، غنيمت مالونو، جنگي غراماتو او د پاچاهانو د تحفو نه ترلاسه کول.

د احمدشاه بابا خزانه له سرو زرو، گاڼو او قيمتي ډبرو نه ډکه وه. د نوموړي د مهمو کارونو څخه د **کندهار** ښار نوي ودانی او د **خلم** ښار جوړول دي. **معماری**، **حکاکی** او د **انځورگری** حرفو په دې وخت کې د پام وړ پرمختگ کړی و.

پوځي فعالیتونه:

احمدشاه بابا په پوځي برخه کې ځانګړی استعداد درلود. د افغانانو د هېواد پالنې احساسات یې هڅول. خلکو ته یې ځواکمنتیا او خو ځښت وربانبه. په دې توګه بریالی شو چې سیاسي یووالی ټینګ کړي او هېواد خپلو طبیعي پولو ته ورسوي. د احمدشاه بابا په پوځ کې دوه ډوله سرتېري وو، یو ډول یې **منظم** او بل یې **نامنظم** ځواک وه چې **د قومي ځواک** په نامه یې شهرت درلوده. د احمدشاه بابا په واکمنۍ کې د عسکرو شمیر په منځني ډول **سل زره** تنو ته رسېده. قومي ځواکونه د خدمت په مهال له مالیې ورکولو نه معاف کېدل. د هېواد ټول عایدات **یو دیرش میلیونه** روپیو ته رسېدل چې له نیول شویو سیمو څخه لاس ته راتلل.

احمدشاه بابا په درې ګونو لورو کې وسله وال ځواکونه وګمارل. تر ټولو مهمه جګړه یې د **هند** په لوري د **پاني پت** په نامه شهرت لري، چې په پایله کې احمدشاه بابا د اتل په توګه راڅرګند شو. افغاني ځواکونو ډېر زیات غنایم لاسته راوړل. د نظم منځ ته کولو په موخه، احمدشاه بابا دوه ځله د لویدیځ په لور لښکر وایستل چې په پایله کې نوموړي ته ډېر بریالیتوبونه ور په برخه شول. احمدشاه بابا د پولو د ټاکلو په موخه د شمال په لوري هم لښکر وایست او بریالیتوبونه یې په نصیب شول او د امو سیند یې د دواړو حکومتو ترمنځ د طبیعي پولې په توګه وټاکه.

په ټولګي کې فعالیت:

زده کونکې دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې په دې اړه چې احمدشاه بابا په اداري او پوځي اړخو کې ولې ګام پورته کړ، او دویمه ډله دې د نهه کسیزې شورا د دندې په اړه په خپلو منځو کې خبرې وکړي، د خبرو اترو پایله دې د هرې ډلې استازي نورو ته واوروي.

پوښتنې:

۱- د احمدشاه بابا د حکومت په اړه څه پوهېږئ؟
۲- د احمدشاه بابا د سلطنتي نظام ارزښت په څه کې و؟
۳- د احمدشاه بابا په وسله وال پوځ کې څو ډوله سرتېري وو؟
٤- د احمدشاه بابا وسله وال پوځونه په کومو لورو وګمارل شول؟
٥- د احمدشاه بابا د واکمنۍ پر مهال د هېواد عایدات له کوم اړخه تامین کېدل؟

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د احمدشاه بابا د کارنامو په اړه معلومات لاس ته راوړي او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احمدشاه بابا د کارنامو په اړه څه پوهیږئ؟

د احمدشاه بابا مقبره په کندهار کې

په تېر لوست کې د احمدشاه بابا په اداري او پوځي اصلاحاتو رڼا واچول شوه، په دې سرليک کې د هغه د کارنامو او د مړينې وخت ته کتنه کوو.

احمدشاه بابا د معاصر افغانستان د بنسټ اېښودونکي په توګه، د دې خاورې په جوړښت او د قومونو ترمنځ د يووالي په رامنځ ته کولو کې بريالی شو. له همدې امله د ځانګړې ځای له درلودو نه برخمن و. نوموړی هغه پاچا و، چې تاج يې پر سر نه اېښوده، تشريفات يې نه خوښېدل، پټکی يې تاړه او د ځمکې پر مخ کېنيناسته. هغه له خلکو سره نېغه اړيکه درلوده. د سوله ييز شخصيت په توګه يې د خلکو په شخړو کې پريکړې کولې. په ورين تندي يې له خلکو سره خبرې کولې. زړور، او هېواد پالونکی سړی و. په نړيوالو چارو کې يې له عدالت څخه کار اخيست. کړکېچونه يې په سوله ييز ډول حلول. احمدشاه بابا په سياست کې د نرمښت پلوی و او تل به يې د دوستی له لارې چلند کاوه. سره له دې چې د خاورې د پراخوالي هوډ يې درلود، له وينو تويولو نه يې ډډه کوله. د ده د ښو او نيکو اخلاقو له امله ورته د **بابا** لقب ورکړل شوی دی.

احمدشاه بابا له شپږ ويشت کاله واکمنۍ څخه وروسته د هغې ناروغۍ له کبله چې ده ته ورپېښه شوې وه د يو پنځوس کلو په عمر ۱۱۵۱ لمريز کال چې د (۱۷۷۳) زېږديز کال سره سمون لري له نړۍ څخه سترګې پټې کړې او د **کندهار** ښار د **مبارکې خرقې** په انګړ کې خاورو ته وسپارل شو.

په کندهار کې د احمد شاه بابا جومات

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي.
لومړۍ ډله دې له نیول شویو هېوادونو سره د احمدشاه بابا په ښه چلند رڼا واچوي.
دویمه ډله دې د احمدشاه بابا د تګلارې او د نوموړي د مړینې کال په اړه بحث وکړي.

پوښتنې:

١- احمدشاه بابا له څومره مودې وروسته او د څو کلو په عمر له نړۍ څخه سترګې پټې کړې؟
٢- د احمدشاه بابا ښېګنې چې د هېواد واکمنی په اړه وې تشریح کړئ.
٣- د احمدشاه بابا ځانګړی صفتونه کوم وو؟ دوه ډوله یې ولیکئ.

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د احمدشاه بابا د ښېګڼو په اړه چې هغه پرې باور درلوده، له لویانو څخه معلومات لاس راوړي او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا پوهیږئ چې تیمورشاه شل کاله واکمني وکړه؟

تېر لوست د احمدشاه بابا د ښېګڼو او د مړینې روښانولو ته ځانګړی شوی و، په اوسني لوست کې د تیمورشاه شل کلنه واکمني څېړل کېږي.

تیمورشاه چې په ۱۱۲۰ هجري لمریز (۱۷۴۲ زیږدیز) کال کې زېږېدلی و د پلار د پاچاهۍ پر مهال د **هرات** ولایت والي و. هغه تعلیم لرونکی او د دري ژبې شاعر و. د هغه وخت له دود سره سم تیمورشاه د پلار تر مړینې وروسته په **کندهار** کې د پاچاهۍ مقام ته نوماند شو. د **شهزاده سلیمان** نه د وزیر **شاه ولي خان** ملاتړ د دې لامل شو چې شهزاده سلیمان پاچاهۍ ته ورسیږي. پدې وخت کې تیمورشاه کندهار ته ورسېد او د ناراضه مخورو له خوا یې د لمسولو په پایله کې وزیر شاه ولي خان ووژل او شهزاده سلیمان له پاچاهۍ څخه لاس واخیست.

د تیمورشاه د واکمنۍ پیر په برياوو او هوسایتنو کې تېر شو، په دې وخت کې په ځینو سیمو کې پاڅونونه وشول، نوموړی بریالی شو چې خپل مخالفین له منځه یوسي او له هغو پولو نه دفاع وکړي چې ده ته په میراث پاتې شوي وې. یوازې د **بخارا** د واکمن **شاه مرادبیک** سره چې د **امو سیند** په سوېل یې د یرغل قصد درلوده په جنګ اړ شو، خو د مخورو مشرانو په منځګړیتوب سره سوله وشوه او أمو سیند د دواړو هېوادو ترمنځ ټاکلې حد وټاکل شو. د دې مرحلې ځانګړتیا د پولو ساتنه وه. تیمورشاه ته چې کوم دولت په میراث پاتې شوی و بې له کوم بدلون څخه یې وساته. ټولو نښتو دفاعي ارزښت درلود. نوموړی له ټولو ګاونډیانو سره د ښه ژوند کولو پلوی و. د تیمورشاه تیر وتنه دا وه چې محلي سیمې یې د خپلو زامنو تر منځ وویشلې.

تیمورشاه له خپلې شل کلنې واکمنۍ څخه وروسته په ۱۷۹۳ زیږدیز کال په کابل کې له دې نړۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه سترګې پټې کړې او د **کابل** په مرکز کې د کابل سیند سویلي خوا ته ښېرمه خاورو ته وسپارل شو.

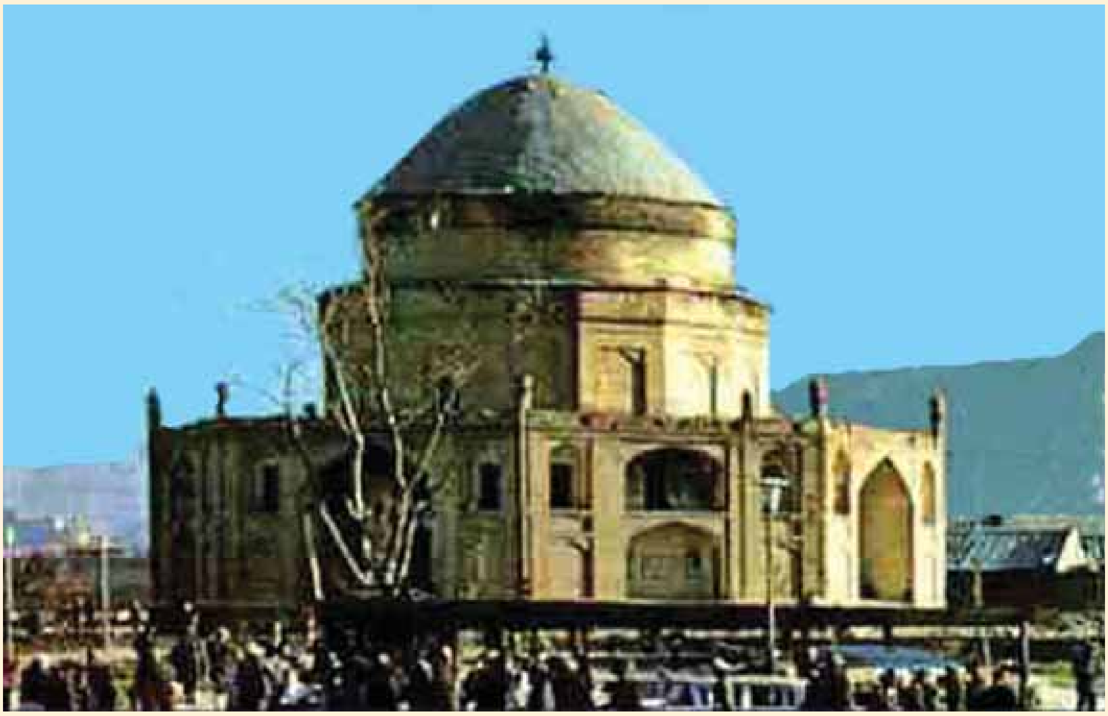

په کابل کې د تیمورشاه مقبره

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. لومړۍ ډله دې فرهنګي پرمختیا وڅېړي، دویمه ډله دې د **تېمورشاه** د قلمرو د وېش لاملونه د ده د زامنو ترمنځ مطالعه کړي او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱- په کندهار کې د چا ملاتړ د **شهزاده سلیمان** د واک ته د رسېدو لامل وګرځېد؟

۲- د احمدشاه بابا په پاچاهۍ کې د ولیعهد په اړه څه دود او دستور و؟

۳- د تېمورشاه د واکمنۍ سیاسي ځانګړتیا څه وه؟

٤- د تېمورشاه کومې تېروتنې د هغه د امپراتورۍ د ماتې د چټکوالي لامل وګرځېد؟

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د تېمورشاه د شخصیت او کارنامو په اړه له خپلو مشرانو نه ویوښتي او خپل معلومات دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاه زمان د واکمنۍ تګلارې پېژنئ؟

تېر لوست د تېمورشاه واکمنۍ ته ځانګړی شوی و، په اوسني لوست کې هڅه کېږي د شاه زمان د واکمنۍ کورنۍ او بهرنۍ کړنلارې وڅېړل شي.

شاه زمان د پلار له مړيني سره سم ټول ورونه د کابل ښار ته راوبلل. د **سردار پاينده محمد خان** په ملاتړ يې چې د **بارکزيو** د قوم مشر و، د تاج او تخت غوښتونکي بنديان او په خپله يې په ۱۷۹۳ زېږديز کال کې چې له ۱۱۷۱ لمريز کال سره سمون لري د واکمنۍ اعلان وکړ. د نوموړي د واکمنۍ پر مهال د نړۍ لويه سياسي پېښه (**د فرانسې لوی انقلاب**) رامنځ ته شو چې لاس ته راوړنه يې يوازې د فرانسې هېواد ته محدوده نه شوه بلکې ټوله نړۍ يې ونيوله.

کورني او بهرني تاريخ ليکوونکي، شاه زمان يو هوښيار، فعال، زړور او حوصله لرونکی سړی بولي. د يوې جګړې په پای سره به يې بلې ته وردانګل. خلکو د **تېمورشاه** د نورو زامنو په پرتله شاه زمان ته ډېر درناوی کاوه. نوموړي کابو د نيمايي پېړۍ امنيت په پای کې سياسي واک لاس ته راوړ. د امنيت د ټينګولو په موخه يې تصميم درلود چې مرکزيت پياوړی کړي. د دې موخو په پلي کولو کې د هېواد دننه او بهر له ستونزو سره مخامخ شو.

کورنيو سيالي کوونکو او د واک غوښتونکو له يوې خوا او د قبيلوي مشرانو او مخورو له بلې خوا په سيمه کې په ښکاره او پټه لاسوهنې پيل کړې او د بهرني دښمنانو استخباراتي شبکو پرو پاګند په ټول زور او ځواک

سره د شاه زمان پر ضد پیل شوې. **رنجیت سنګ** او پردې پلوو شاه زمان ته په کورنیو چارو کې د پام وړ ستونزې پیدا کړې. په لوېدیځ کې **قاجار فتح علی شاه** هم د شاه زمان د ورونو ترمنځ له مخالفتونو او بېلتون نه ګټه پورته کړه او په مالي او پوځي مرستو یې **شهزاده محمود** په **هرات** کې وهڅاوه.

د مخورو او بانفوذه خلکو خپه کول، په سیمه کې ښکاره او پټو لاسوهنو او کورنیو خپل منځي مخالفتونو، د **وزیر فتح خان** په نږدې ملتیا سره د **شاه محمود** واک ته د رسېدو لپاره حالات چمتو کړل.

له لږ څه ناخه مقاومت څخه وروسته شاه زمان **کابل** د **پېښور** په تکل پرېښود، خو د لارې په اوږدو کې د نورو ملګرو سره د **ملا عاشق الله شینواري** له خوا ونیول شو او ړوند کړی شو او وروسته د څارنې لاندې د کابل ښار ته راوستل شو په دې توګه د شاه زمان حاکمیت پای ته ورسېد او **شهزاده محمود** واک لاس ته راوړ.

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د شاه زمان د واکمنۍ د څرنګوالي او دویمه ډله دې د کورنیو بغاوتو په اړه خبرې اترې وکړي.

پوښتنې:

۱- د شاه زمان د شخصیت په اړه څه پوهېږئ؟ ویې لیکئ.
۲- د شاه زمان واکمنۍ د نړۍ له کومې پېښې سره سمون درلود؟
۳- د شاه زمان د واکمنۍ کورنۍ ستونزې کومې وې؟
٤- د سیمې د هېوادو د پټو او ښکاره لاسوهنو موخې وواياست؟

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د سیمې د هېوادو د لاسوهنو او کړنلارو په اړه د مشرانو نه پوښتنه وکړي او د معلوماتو د لاس ته راوړلو نه وروسته دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهیږئ شاه محمود لومړی ځل څنګه واک ته ورسېد؟ د شاه محمود لومړی ځل واکمني (۱۸۰۱-۱۸۰۴ زېږدیز)

په تېر لوست کې مو د شاه زمان د واکمنۍ په اړه زده کړل. ایا پوهیږئ شاه محمود لومړی ځل څنګه واک ته ورسېد؟

شاه زمان د ښکیلاګرانو اصلي سیال بلل کېده. په دې توګه انګرېزانو په هغه وخت کې (**د نفاق واچوه او حکومت وکړه**) د سیاست نه په کار اخیستلو سره د سدوزیو ترمنځ د سیالۍ نه ګټه پورته کړه، غوښتل یې چې شاه زمان له منځه یوسي.

د هغوی پام د شاه زمان ورور **شهزاده محمود** او **بارکزي سردار فتح خان** ته چې **ایران** ته تښتېدلي وو، راوګرځېد.

د انګرېزانو په واسطه د توطیو په لار اچول او پول سیمه ییز ځواکونه له یو اړخه، د شاه زمان د ورونو ترمنځ نفاق له بله اړخه د دې زمینه مساعده کړه، چې **شاه محمود** واک ته ورسیږي. په همدې حالت کې د **انګلیس** استعماري سیاست پراخوالی مونده، د هېواد په لوېدیځ کې هم د **هرات** د وېش لېوالتیا د **قاجاري** دولت له لوري څرګندېده. په دې سربېره **شاه شجاع** د افغانستان په ختیځ کې او د **پنجاب** د **سکانو** حکومت په **پېښور** کې د نوموړي پر ضد په جګړه لاس پورې کړ.

د دې ترڅنګ د شاه محمود د دولت د ماتې په موخه د **عبدالرحیم خان غلجايي** په مشرۍ ستر ځواک د **غزني** په لوري حرکت وکړ، چې د شاه محمود د ځواکونو له خوا د ماتې سره مخامخ شو. د دې لپاره چې په

کابل کې خلک د شاه محمود له ادارې نه خپه وو، په پاڅون یې لاس پورې کړ او نوموړی یې د کابل په **بالاحصار** کې محاصره کړ، **شجاع الملک** کابل ته راننوت او د **بابر** په بڼ کې استوګن شو. په همدې وخت کې **وزیر فتح خان** له خپل لښکر سره د شاه محمود د خلاصون لپاره له **بامیانو** نه راورسېد، خو د **مختارالدوله** په مشرۍ د شجاع الملک لښکر په **قاضي کلا** کې د هغو مخه ونیوله او فتح خان له ماتې وروسته د **کندهار** په لور شاتګ ته اړ او د شاه محمود له زوی **کامران** سره یوځای شو، د شاه محمود له ماتې او تسلمیدو نه وروسته شجاع الملک بالاحصار ته ننوت او خپله واکمني یې اعلان کړه.

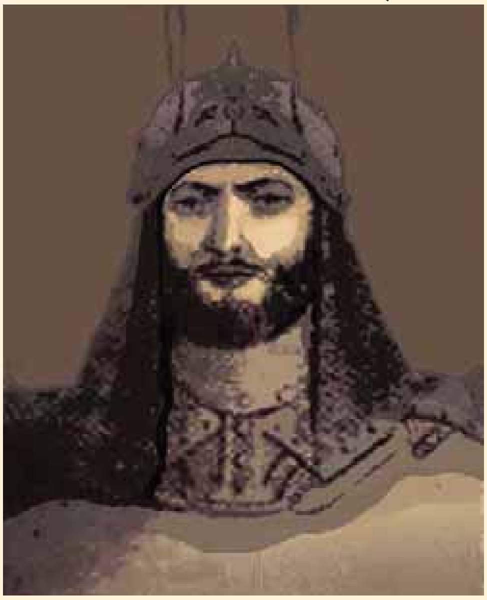

وزیر فتح خان

په ټولګي کې فعالیت:

زده کونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې پدې اړه خبرې وکړي چې انګرېزانو (د نفاق واچوه، حکومت وکړه) له سیاست څخه څنګه ګټه پورته کوله؟ او دویمه ډله دې په دې اړه بحث وکړي چې خپل منځي نفاق، افغانستان کوم لور ته راکاږه.

پوښتنې:

۱- کوم لاملونه سره یو شول او د شاه محمود د واک ته رسېدو لاره یې هواره کړه؟
۲- شاه محمود د خپلې واکمنۍ په وخت له کومو ستونزو سره مخامخ وو؟
۳- شجاع الملک څنګه واک ته ورسېد؟ توضیح یې کړئ.

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د شجاع الملک د شخصیت په اړه له لویانو څخه معلومات لاس ته راوړي او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاه شجاع د لومړي ځل د واکمنۍ څرنګوالی له (۱۸۰۵ نه تر ۱۸۰۹ زېږدیز) کاله پورې

په تېر لوست کې مو د شاه محمود د واکمنۍ څرنګوالی او ستونزې مطالعه کړې، په اوسني لوست کې د شاه شجاع د لومړي ځل د واکمنۍ لاملونه تر څېړنې لاندې نیسو.

کله چې د **شاه محمود** په لاس **شاه زمان** ړوند شو، د خلکو زړه بدوالی د شاه محمود په وړاندې ډېر شو او د **شاه شجاع** د فعالیتونو لپاره لار خلاصه شوه. هماغه و چې نوموړی د **کابل** د خلکو په بلنه پلازمېنې ته راننوت او د هېواد چارې یې په لاس کې واخیستې. له کومه ځایه چې د افغانستان خلک د کورنیو جګړو نه په تنګ شوي وو، د هېواد د امنیت غوښتونکي وو. شاه شجاع په یو لړ کارونو لاس پورې کړ، تر څو چې د خلکو هیلې پوره کړې، د بېلګې په توګه خپل وررور شاه زمان یې خوشې کړ. د خپل وررور مخالفین یې ونیول او د هغو له ډلې یې **عاشق شینواری** په دار وځړاوه.

هغه د **بارکزایو** ورونو په پخلا کېدو لاس پورې کړ او د اړیکو د ټینګولو لپاره یې د **دوست محمد خان** خور ځانته واده کړه. **وزیر فتح خان** ته یې د هېواد په اداري چارو کې برخه ورکړه، خو بیا هم دې کار تر ډېرې مودې دوام ونکړ. وزیر فتح خان د شاه شجاع پر ضد د هېواد په بېلابېلو سیمو کې په لمسون لاس پورې کړ، خو ګټوره پایله یې نه درلوده. په پای کې هغه مهال چې شاه شجاع په **کشمیر** او **پېښور** کې و، شاه محمود د خپلو پلویانو په ملاتړ له بند نه وتښتېده او د شاه شجاع ضد ځواکونه یې

راټول کړه او په پایله کې شاه شجاع په **ګندمک** کې له ماتې سره مخامخ او په دې توګه شامحمود د دویم ځل لپاره پر تخت کښیناست.

شاه شجاع یو فرهنګي سړی او د دري ژبې شاعر هم و، چې د کلام بېلګه یې په لاندې څلوریزه کې تر سترګو کېږي.

مرغ دلم بـه یـاد وطـن گریـه می کند	این بلبل از فراق چمن گریه می کند
تا دل سفر گزید به چین دو زلف او	غربت کشیده بهر وطن گریه می کند

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په ټولګي کې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د شاه شجاع د مهمو ګامونو په اړه او دویمه ډله دې د شاه شجاع د ماتې په لاملونو خبرې اترې وکړي او پایله دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱– د شاه شجاع د واک ته رسېدو لاملونه وواياست؟

۲- د بارکزايو وروڼو سره د شاه شجاع د سولې پايله څه وه؟

۳- وزير فتح خان د شاه شجاع په وړاندې په کومو کارونو لاس پورې کړ؟

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کونکي دې له لویانو څخه د پخلاینې د ګټو په اړه معلومات لاس ته راوړي او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاه محمود د دويمې واکمنۍ څرنګوالي (۱۸۰۹-۱۸۱۸ ز)

په تېر لوست کې مو د شاه شجاع د لومړۍ واکمنۍ مهمې پايلې وڅېړلې، اوس د شاه محمود د دويم ځل واکمنۍ څرنګوالی څېړو.

شاه محمود په دې بريالی شو چې د **وزير فتح خان** په مرسته د دويم ځل لپاره د ملک ټول واک لاس ته راوړي. وزير فتح خان د شاه محمود له اعتماده ګټه واخيستله او د خپل واک د ټينګوالي لپاره يې د ورونو ترمنځ د هېواد د ولايتونو په وېش لاس پورې کړ. دغه کار د شاه محمود د زوی **کامران** د ناخوښۍ لامل وګرځېده.

دغه مهال شاه محمود يواځې په **کابل** او **کندهار** کې واک درلود او د هېواد لوېديځو پولو کې ناامني او ګډوډي وه. **شاه شجاع** د هېواد په ختيځو پولو کې خورا نفوذ او ځواک درلوده. د **سدوزيو** او **بارکزيو** ترمنځ سياسي کشالې، قدرت ته له رسېدو نه پرته نورې تولنيزې مسالې هم وې، چې دغه راز خبرې اترې د شاه محمود د اندېښنې لامل وګرځېده او خپل زوی کامران يې **هرات** ته واستاوه. نوموړي په هرات کې د وزير فتح خان د ورونو پر ضد په غچ اخيستلو لاس پورې کړ، چې دده دا کار په ټول هېواد کې (له هرات نه تر کشميره پورې) د تاوتريخوالي لامل وګرځېد. د دغې بلوا له مهمو محرکينو او عاملينو نه يو هم **دوست محمد خان** و.

نوموړی له **کشميره کابل** ته راغی او د کابل په ښار کې يې شاه محمود د **غزني** په لور شاتګ ته اړ کړ. له دې پېښو سره جوخت د وزير فتح خان د ورونو له خوا د ده د مرګ د غچ اخيستلو په موخه تاوتريخوالی زيات شو او د شاه محمود د ماتې لامل وګرځېد. په دې سره د شاه محمود د واکمنۍ دويم دور په ۱۸۱۸ زېږديز کال کې پای ته ورسېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنی انځور د هغه وخت د ښاري ژوند یوه برخه څرګندوي

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې په دې اړه چې د شاه محمود واکمني تر کومه ځایه پورې غځېدلې وه او دویمه ډله دې د خپل منځي تاوتریخوالي په اړه خبرې اترې وکړي او پایله دې ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱– وزیر فتح خان د شاه محمود له اعتماده څنګه ګټه واخیستله؟

۲- د سدوزیو او بارکزیو د کورنیو ترمنځ تاوتریخوالي له کومه ځایه سرچینه واخیسته؟

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د مشرانو نه په دې اړه چې د سدوزیو په لړۍ کې کومو کسانو پر افغانستان حکومت کړی، معلومات لاس ته راوړي او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا د امیر دوست محمد خان د لومړي ځل واکمنۍ سره آشنایي لرئ؟

د امیر دوست محمد خان انځور

په تېر لوست کې مو د خپل منځي شخړو او جګړو په اړه معلومات ترلاسه کړل، په دې لوست کې به د امیر دوست محمد خان د لومړي ځل واکمنۍ له څرنګوالي سره آشنا شئ.

وروسته له دې چې **دوست محمد خان** په تدریجي ډول خپل موقعیت په کابل کې ټینګ کړ د پاچاهۍ او امارت شرایط یې ځانته چمتو کړل، تر دې چې په ۱۸۳۵ زېږدیز کال کې د ده په سر د تاج ایښودلو مراسم په ډېره ساده توګه په **کابل** کې ترسره شول او نوموړي ته د **امیرالمؤمنین** لقب ورکړل شو.

امیر په لومړي ګام کې بې اعتماده کسان له واک نه ګوښه او پر ځای یې خپل زامن وګومارل، وروسته یې د **سکانو** پر ضد جګړې ته ځان چمتو کړ. د دې جګړې د ترسره کولو لپاره یې مخکې د سوداګرو، هتې والو او نورو قشرونو نه اعانه راټوله کړې وه. د خپلې خوښې پنځوس زره پیاده او لس زره سپاره سرتېري یې په (۱۸۳۵) زېږدیز کال د **پېښور** په لور وخوځول. **سلطان محمد خان** د لس زره باجوړي سرتېرو په درلودو سره د **امیر د اردو** یوه برخه وه. ددغو ځواکونو خوځېدو د **رنجیت سنګ** په ځواکو کې لویه وېره پیداکړه. رنجیت سنګ حاضر شو، چې د تازه دمو افغانانو سره د روغې جوړې لاره خپله کړي نو یو پلاوی یې د **هارلان** په مشرۍ د امیر حضور ته واستاوه. هارلان دنده درلوده چې په هره توګه وي په افغاني لښکرو کې نفاق او درزونه واچوي. د نوموړي پلاوي تر هرڅه دمخه د امیر ورور سلطان محمد خان ته پام شو او د پېښور د حکومت د وعدې په ورکولو سره یې پر سکانو د یرغل او جګړې نه مخ وګرځاوه. سردار سلطان محمد خان د لس زره سرتېرو په ګډون د شپې له خوا د امیر د

لښکرو نه بېل او له دښمن سره یوځای شو. امیر دوست محمد خان د دې وضعیت په لیدو شاتګ ته اړ او **کابل** ته راستون شو.

په ۱۸۳۶ زیږدیز کال کې د **هند** د نوي وایسرا په توګه د **لارد اکلنډ** د ټاکل کېدو نه وروسته امیر دوست محمد خان دده په نوم مکتوب ولیکه او په ضمن کې یې د پېښور په مسالې ټینګار وکړ، په دې لاره کې د **انګرېزانو** د دولت د مرستې غوښتونکی شو. نوي وایسرا د امیر د لیک په ځواب کې ولیکل چې د **برتانیې** حکومت د دې هیله مند دی چې د **افغان** او **سک** دولتونه دې د سولې له لارې خپلې مسالې هوارې کړې او برتانیا د نورو هېوادو په کورنیو چارو کې لاسوهنه نه کوي. او تر څنګ یې د (**الکساندر برنس**) په مشرۍ یو پلاوی په ښکاره د سوداګریزو مسالو د څېړلو په نامه کابل ته ولېږه. امیر دوست محمد خان کابل ته د **انګلیسي** پلاوي په راتګ ډېر خوښ شو او هیله من و چې یو لړ مسالې د پېښور د مسالې په ګډون د خبرو اترو له لارې حل کړي، خو د امیر د غوښتنو په خلاف یې د انګرېزانو د پلاوي نه د پام وړ ځواب لاس ته را نه وړ.

د دې لپاره چې برتانیا د افغانستان په اړه د **روسیې** او **ناپلیون** د پالیسۍ او موخو نه په وېره کې و له افغانستان سره یې خپله مینه وښودله. امیر دوست محمد خان د انګرېزانو د دې سیاست سره چې پېښور د رنجیت سنګ له ځواکونو څخه تش شي هوکړه وکړه، خو انګرېزانو افغانستان ته د روسي پلاوي راتګ بهانه کړه او له امیر دوست محمد خان سره یې اړیکې وشلولې او له **شاه شجاع** او **رنجیت سنګ** سره یې خپلې اړیکې ټینګې کړې. شاه شجاع چې په لودیانه کې د انګرېزانو تر سیوري لاندې ژوند کاوه، د هغوی سره په خبرو اترو بوخت شو او انګرېزانو دی د خپل یرغل مخکښ وګرځاوه. او په ۱۸۳۹ زیږدیز کال یې زموږ پر خاوره یرغل وکړ.

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د امیر دوست محمد خان د واک ته رسېدو د څرنګوالي په اړه او دویمه ډله دې په افغانستان کې د انګرېزانو د سیاست په اړه، په خپلو منځو کې سره بحث وکړي او پایله دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱- د انګرېزانو استازی هارلان څنګه بریالی شو چې د امیر دوست محمد خان په پوځ کې درز واچوي؟

۲- انګرېزانو ولې پر افغانستان یرغل وکړ؟

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د خپلو مشرانو څخه د افغانستان په وړاندې د فرانسې او روسیې د پالیسۍ په اړه معلومات لاسته راوړي او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا پر افغانستان د انګرېزانو د لومړي یرغل په اړه معلومات لرئ؟

په تېر لوست کې تاسو د امیر دوست محمد خان د لومړي ځل د واکمنۍ د څرنګوالي په اړه معلومات تر لاسه کړل، په دې لوست کې به پر افغانستان د انګرېزانو د مستقیم یرغل په اړه معلومات تر لاسه کړئ.

پر **افغانستان د انګرېزانو** لومړي یرغل د تاریخ له نظره د هند په نیمه لویه وچه کې د سرو زرو تاج ساتنې مفکوره وه. دغې مفکورې د انګرېزانو د سیاسي او پوځي تګلارې بنسټیزه موخه، جوړوله. انګرېزان د خپلو استعماري پلانونو د پلي کېدو لپاره د یوې پلمې په لټه کې وو. **مکناټن د برتانوي هند** د استازي په توګه له **شاه شجاع** او **رنجیت سنګ** سره اړیکه ټینګه کړه. د ۱۸۳۸ زیږدیز کال د جولای په ۲۵ مه د دوی ترمنځ د **لاهور** درې اړخیز ترون لاسلیک شو. په دغه ترون کې مکناټن او رنجیت سنګ ډېر واک درلود، خو شاه شجاع د یو فراري سړي په توګه بې واکه و. انګرېزانو د دې په بدل کې چې شاه شجاع د افغانستان پر تخت کښېنوي، هغه یې د **سند** په شاو خوا کې د افغاني خاورې له یوې برخې نه لکه **کشمیر**، **پېښور**، **ډیره جات** او **خیبر** چې د **دوست محمد خان** د واکمنۍ حدود وو، د رنجیت سنګ په ګټه منصرف کړ او هم یې پرې ومنله چې له هېڅ دولت سره به چې د انګرېزانو د دولت مخالف وي سیاسي اړیکې نه ساتي. د **هرات** خپلواکي چې د هغه د ورارہ په لاس کې وه، ومنې او د هغه ځای په چارو کې به لاسوهنه نه کوي.

د همدغو شرایطو او تړونونو له مخې، انګلیسي ځواکونو د **سرجان کین** تر قوماندې لاندې چې د انګلیس ځانګړی استازی (مکناټن) او شاه شجاع هم ورسره و. د ۱۸۳۹ زیږدیز کال په فبروري کې د **بلوچستان** او **بولان**

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې له لارې پر **کندهار** یرغل وکړ. **کندهاري ورونو د روسیې** له استازي نه د مرستې غوښتنه وکړه، خو روسانو مرسته ورسره ونه کړه. د روسانو د دې کار له امله کندهاري ورونه مایوس شول او بې له جګړې یې په شاتګ وکړ او **ایران** ته وتښتېدل. شاه شجاع کندهار ته راننوت. په کندهار کې مکناټن له شاه شجاع سره یو بل تړون لاسلیک کړ او له هغه یې ژمنه واخیسته چې په افغانستان کې د انګریزانو تلپاتې ځواکونه او یو سیاسي استازی ځای په ځای شي. په دې ډول انګلیسي ځواکونه له شاه شجاع سره د **غزني** له لارې او **کپتان وېډ** د شاه شجاع له زوی شهزاده **تېمور سره د خیبر** درې او **جلال اباد** له لارې پر **کابل** یرغل وکړ. امیر دوست محمد خان چې د لویدیځو او ختیځو جبهو ترمنځ را ایسار و او جنګي تیاری یې هم نه درلوده، د دښمن له ځواکونو سره له مخامخ کېدو وړاندې یې تېښته وکړه او په **بخارا** کې یې پناه واخیسته او په دې توګه د دښمن ځواکونه کابل ته ننوتل.

امیر دوست محمد خان ونه شو کولی چې له روسیې نه هغه مرستې ترلاسه کړي چې په بخارا کې یې ورته انتظار درلود، له همدې امله خپه او نهیلی بېرته افغانستان ته راستون شو او ځان یې انګریزانو ته وسپاره او هغوی بیا **کلکتې** ته واستاوه.

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د افغانستان لپاره د انګریزانو د پالیسۍ او سیاست په اړه او دویمه ډله دې د لاهور، درې اړخیز تړون په اړه خبرې اترې وکړي او پایله دې د هرې ډلې استازی په ټولګي کې واوروي.

پوښتنې:

۱- کومو مسایلو پر افغانستان د انګریزانو د برید سیاسي او پوځي تګلاره جوړوله؟
۲- د لاهور تړون څه وخت او د کومو اشخاصو ترمنځ لاسلیک شو؟
۳- انګریزانو له کومو لورو او د کومو اشخاصو تر قوماندې لاندې پر افغانستان یرغل وکړ؟
٤- د کندهار په تړون کې مکناټن له شاه شجاع نه کومه ژمنه واخیسته؟ ویې وایاست.

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د خپلو مشرانو په مرسته په افغانستان د انګریزانو د لومړي یرغل او د هغه د ناوړو پایلو په اړه معلومات ترلاسه کړي او په ټولګي کې دې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا د شاه شجاع د دویم ځل واکمنۍ په اړه معلومات لرئ؟ د شاه شجاع دویمه واکمني له (۱۸۳۹ - ۱۸۴۲ زیږدیز) پورې

په تېرو لوستو کې مو په هېواد د انګرېزانو د لومړي یرغل، د هغوی موخې او د امیر دوست محمد خان د واکمنۍ په اړه معلومات لاس ته راوړي، اوس په دې لوست کې د شاه شجاع د حکومت له څرنګوالي سره اشنا کېږئ.

وروسته له دې چې **انګرېزان** او **شاه شجاع** یو ځای کابل ته راننوتل نوموړي د انګرېزانو په تکیه د **کابل** په **بالاحصار** کې څلور کاله پاچاهي وکړه. انګرېزی سفیر (**مکناټن**) د لومړي وزیر او نایب السلطنه په توګه دنده ترسره کوله. **الکساندر برنس** د کورنیو چارو د وزیر حیثیت درلود. **موهن لال** د ضبط او حوالاتو مسوولیت پر غاړه درلوده. د انګرېزانو ځینې سیاسي او پوځي مامورین د هېواد په بېلا بېلو سیمو کې د چارو سلاکاران بلل کېدل. دا ځکه چې په افغانستان کې یې د تلپاتې استوګنې هوډ درلود. خپل ځواکونه یې په **کابل**، **کندهار**، **کلات**، **غزني**، **وردګ**، **چاریکار**، **بامیان** او **جلال آباد** کې ځای په ځای کړل.

انګرېزان په دې فکر کې وو چې خپله ستړیا وباسي خو داګمان یې بې ځایه و. د هغوی ظلم او زیاتی، د خلکو ناخوښي، د پوځي لګښتونو زیاتوالی، د هېواد د عوایدو کموالی، د مالیو تحمیلول، د نرخونو لوړوالی، د وخت له واکمن نه د خلکو کرکه، دا ټول هغه لاملونه وو چې یو لوی ملي پاڅون ته یې لاره هواره کړه.هماغه و چې د **غلجیو**، **زرمتو**، **خوګیانو**، **کوهدامن** او **کوهستان** مېړنیو خلکو د سرکشی نښاني روښانه شوې، چې ملي مشرانو د ملي خوځښتونو هستې ته یې وده او پراختیا ورکړه. د **نواب باغ** په کوڅه کې د **اڅکزي عبدالله خان** په کور کې د یرغل پلان جوړ شو او یوه دولس کسیزه شورا جوړه شوه چې په هغې کې **نواب زمان خان** د ریس او **امین الله خان لوګري** د مرستیال په توګه وټاکل شو، تر څو د سولې او جګړې چارې په غاړه واخلي.

د ۱۸٤۱ زیږدیز کال د نوامبر دویمه د افغانانو لپاره د ملي پاڅون او بریالیتوبونو لویه ورځ او د برتانیې لویې امپراتورۍ د ماتې ورځ بلل کېږي. په دې معنا چې له جوړ شوي پلان سره سم یې د کابل د بالاحصار په لمنو چې د انګلیسي مامورینو او منصبدارانو قرارګاه وه یرغل وکړ. د برنس کور ته یې اور واچاوه او دی یې په خپله له

تېغه تېر کړ. مبارزينو په دويمه ورځ د انګرېزانو په نورو کلاګانو باندې چې د کابل په ښار کې وې يرغل وکړ. په دې اړو دوړ کې د جهاد غړ د کابل **شېر کروهی** ته ورسېده او خلکو ډله ډله په دې ملي جهاد کې ګډون وکړ. له نېکه مرغه چې **سردار وزير محمداکبر خان** کابل ته راغی او د نواب زمان خان په ځای يې د جهاد مشري په لاس کې واخيسته. انګرېزانو چې خپل حالت ستونزمن وليده له سردار محمد اکبر خان سره خبرو اترو ته کښېناستل، انګرېزانو غوښتل چې په دې خبرو کې سردار محمد اکبر خان ووژني، خو محمد اکبر خان له فرصت نه په ګټه پر مکناټن يرغل وکړ او د تفنګچې په ډز يې وواژه.

وزير اکبر خان

د جګړې په ترځ کې ډېر شمېر انګرېزان ووژل شول او د دوی په خپله وينا له ۱۶۵۰۰ تنو نه يواځې يو کس (**ډاکټر برايډن**) په نيم ژواندي حالت کې **جلال آباد** ته ورسېد او د خپلو لښکرو د تباهی کيسه يې وکړه. انګرېزانو په کابل کې د خپل لښکر له ماتې ځخه وروسته په غچ اخيستو لاس پورې کړ او تازه دمه لښکر يې د يرغل لپاره چمتو کړ.

وزير اکبر خان د کابل په لور د **جنرال پالک** په مشرۍ د انګرېزي ځواکونو له حرکت نه خبر شو او مقابلې ته يې ورودانګل، خو د امير دوست محمد خان له لارښوونې سره يې سم د **تاشقرغان** په لور شاتګ وکړ. د **پالک** او **سيل** ځواکونه له جلال اباد نه کابل ته ننوتل او د خپل د لاسه تللي حيثيت د بيا راګرځولو لپاره يې د کابل **چتې بازار** او ښکلي **ستالف** ته اور واچاوه. ناځاپه د انګرېزانو له ذهنه د افغانستان د نيولو مفکوره ووته. دوست محمد خان يې له بنده ازاد کړ چې افغانستان ته ستون او يوځل بيا د کابل په تخت کښيني. په دې توګه د انګرېزانو د يرغل لمن ټوله شوه. په دې ماتې سره د انګرېزانو حيثيت په ټوله اسيا ان په ټوله نړۍ کې ټيټ شو. د انګرېزانو کابينه بدله شوه او له دې ځخه وروسته انګرېزانو د افغانستان په اړه خپلې کړنلارې ته بدلون ورکړ او تر ډېرې مودې پورې يې زموږ هېواد پر خپل حال پرېښود، په بدل کې يې د افغانانو ستر وياړونه په برخه شول.

په ټولګي کې فعاليت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د شاه شجاع د واک ته رسېدو په ځرنګوالي او دويمه ډله دې د انګرېزانو د ماتې په اړه بحث وکړي او خپل نظرونه دې له نورو ټولګيوالو سره شريک کړي.

پوښتنې:

۱- انګرېزانو د خپل اوږد مهال شتون په موخه خپل ځواکونه، د افغانستان په کومو سيمو کې مېشت کړل؟
۲- د انګرېزانو پر ضد د افغانانو د ملي پاڅون او خوځښتونو لاملونه کومو مسايلو جوړول؟ روښانه يې کړئ.
۳- په افغانستان کې د انګرېزانو ماتې د انګليسي سياست پوهانو په افکارو کې څه عبرت منځ ته راوړ او په کومو مسايلو يې اعتراف وکړ؟

د ټولګي نه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې د خپلو مشرانو په مرسته د هغو ملي مبارزينو او غازيانو په اړه چې انګرېزانو ته يې ماتې ورکړې، معلومات ترلاسه کړي او په ټولګي کې دې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا د امیر دوست محمد خان د دویمي واکمنۍ په اړه پوهیږئ؟

د امیر دوست محمد خان دویمه واکمنۍ له ۱۸۴۳ نه تر ۱۸۲۳ زیږدیز کاله پورې

د مزار شریف په روضه کې د وزیر محمد اکبر خان د زیارت انځور

په تېر لوست کې مو د شاه شجاع د دویم ځل واکمنۍ او د انګرېزانو د لومړي یرغل د انګېزو او موخو په اړه معلومات لاس ته راوړل، په دې لوست کې د امیر دوست محمد خان د دویم ځل واکمنۍ په ارزښت اشنا کیږئ.

خنګه چې په تېر لوست کې وویل شول، انګرېزانو له خپلې څلور کلنې ولکې ترخې تجربې څخه زده کړل چې په افغانستان کې پاتې کېدای نه شي، له همدې امله د حل لارې د پیدا کولو او نویو اړیکو ټینګولو په فکر کې شول. هغوی د **امیر دوست محمد خان** د دویم ځل واک ته رسېدو ته راضي شول، له دې امله چې زنداني امیر له ټولو پېښو نه بې خبره پاتې شوی و، افغانستان ته په بېرته راستنېدو کې یې په انګرېزانو هېڅ ډول قید و شرط کېښېنښود او د دې لپاره چې د **برتانوي هند** دولت عملا افغانستان په ملوک الطوایفیو باندې وېشلي وي او هم په افغانستان کې د نفاق زیاتوالی راوړي، امیر دوست محمد خان یې د دریو ګونو ولایاتو (**کابل**، **غزني** او **جلال اباد**) د امیر په توګه ومانه.

وروسته له دې چې امیر دوست محمد خان پاچا شو لومړی یې د هېواد د کورنې وضعې په سمون کولو لاس پورې کړ. د دې لپاره چې د ملوک الطوایفیو په رامنځ ته کېدو او د جګړو په پېښېدو سره، د هېواد وضعیت په عمومي ډول خراب شوی و. بیا یې د سیاسي یووالي او د مرکزي دولت د ټینګښت لپاره هڅې وکړې او د ټولو قوماندانانو په تېره بیا د **وزیر محمد اکبر خان** په مېړانه یې له **بامیان** څخه تر **مزاره** او **هراته** پورې سیمې فتح کړې او وروسته یې د **تګاب** او **نجراب** د خلکو بغاوتونه له منځه یوړل او د **خوګیانیو** د خلکو خوځښتونه یې غلي کړل. لنډه دا چې وزیر محمد اکبر خان د یوه فاتح، هېوادپاله او سرښندونکي سړي په توګه د افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سیاسي یووالي کې ډېر زیار وایسته. نوموړی په پای کې د نه ویشت کلو په عمر په ۱۸۴٦ زیږدیز کال کې یوه **هندي ډاکټر** په زهر لرونکو گولیو شهادت ته ورساوه او د **مزار شریف** په **روضه** کې خاورو ته وسپارل شو.

د وزیر اکبر خان مړینې د افغانستان ټول هېواد پالونکي خلك خواشیني کړل. له دې سره جوخت د **سکانو** حکومت د **رنجیت سنگ** تر مړینې وروسته کمزوی شوی و، انگرېزانو په **پنجاب** کې پرمختگ وکړ او د پنجاب زیاتره سیمې یې ونیولې، امیر دوست محمد خان د **پېښور** او د هغه شاوخوا سیمو د لاس ته راوړلو لپاره هڅه وکړه، خو ځای یې ونه نیوه او له بلې خوا د **هندوکش** د شمال ټول ولایتونه یې هم لاس ته راوړل او د ملوك الطوایفیو د له منځه وړلو په موخه یې د پام وړگام واخیست او ځلانده بریالیتوبونه یې په برخه شول.

امیر دوست محمد خان بیا خپل پام د **هرات** او **کندهار** لور ته وگرځوه. کندهار په ۱۸۵۵ زیږدیز کال کې د **کندهاري سردارانو** ترمنځ د مخالفتونو له امله د **امیر دوست محمد خان** لاس ته ورغی او د مرکزي دولت تر اداري لاندې راغی. د هرات وضعیت هم دا مهال ښه نه و. **ایرانیانو** د هغه د لاس ته راوړلو لپاره هڅې کولې. کله چې **یار محمد خان الکوزی** مړ شو، ایرانیانو بریالیتوبونه هم لاس ته راوړل. امیر دوست محمد خان دا ښار وروسته له سختې جگړې څخه د ۱۸٦۳ زیږدیز کال د مې په میاشت کې ونیو او په **افغانستان** کې یې د **روسیې** د پرمختگ مخه ونیوله او په دې توگه د اوسني افغانستان سیاسي یووالی بشپړ شو.

امیر دوست محمد خان تر شل کاله واکمنۍ وروسته د ۱۸٦۳ زیږدیز کال د جون په میاشت د هرات په ښار کې مړ او د **خواجه عبدالله انصاري** (رح) د مقبرې ترڅنگ ښخ شو. دې پاچا چې د افغانستان له پاره یې سیاسي خدمتونه یې د قدر وړ دي د واکمنۍ په ټوله موده کې د یوه سپین ږیري په څېر یې د ښه تدبیر په درلودو سره ټول مشران په خپله خوا کې راټول کړي وو او خپلې تګلارې یې د هغوی په وسیله پلې کړې.

په ټولگي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د سیمه ییزو حکومتو د له منځه وړلو په څرنگوالي او دویمه ډله دې د امیر دوست محمد خان د شخصیت په اړه د دوهم ځل پاچاهۍ په وخت کې په خپلو کې خبرې اترې وکړي او پایله دې په ټولگي کې وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱- د امیر دوست محمد خان د واکمنۍ په دویم دور کې مهمې کړنې په گوته کړئ؟
۲- د مرکزي دولت په ټینگولو کې د وزیر محمد اکبر خان رول روښانه کړئ؟
۳- انگرېزانو د امیر دوست محمد خان د حکومت په وړاندې څه دریځ نیولی و؟

د ټولگي نه د باندې فعالیت:

زده کونکي دې د لویانو او مشرانو نه د وزیر محمد اکبر خان د سیاسي او ټولنیز شخصیت په اړه معلومات لاس ته راوړي او په ټولگي کې دې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا د امیر شېرعلي خان د لومړي ځل سلطنت سره اشنایي لرئ؟

په تېر لوست کې د امیر دوست محمد خان د دویم ځل سلطنت سره بلد شوئ. په لاندې لوست کې به د امیر شېرعلي خان د شخصیت او د نوموړي د اداري نظام له ستونزو سره بلد شئ.

د **امیر دوست محمد خان** له مړینې څخه وروسته **شهزاده شېرعلي خان** د هغه ځای ناستی چې د تاج او تخت وارث و د فاتحې له مراسمو څخه وورسته په ۱۸۶۳ زېږدیز کال په ۴۱ کلنۍ کې، خپله پاچاهي اعلان کړه او د دې موضوع خبر یې خپلو وروڼو ته چې د هېواد په هر گوټ کې وو ورساوه. په ښکاره توګه وروڼو د **محمداعظم خان** په ګډون له هغه سره خپل بیعت اعلان کړ. **شېرعلي خان** خپل زوی **محمد یعقوب خان** د **هرات** د چارو د سمبالولو لپاره وګوماره او په خپله د کورنۍ له نورو غړو سره د **کابل** په لوري روان شو.

محمداعظم خان چې ځان غوښتونکی سړی و، د کابل په لور د **امیر شېرعلي خان** د سفر ملګری و، خو د **شینډنډ** په سیمه کې د امیر نه بېل شو او د هزاره جات پر لور خپل سکني ورور **محمد حسین خان** ته چې د هزاره جاتو حاکم و ورغی او هیله یې درلوده چې د خپل ورور او د هزاره جاتو د خلکو په مرسته د سلطنت واګې تر لاسه کړي، بلاخره محمد اعظم خان د خپلو وروڼو په مرسته یو لښکر جوړ او د امیرشېرعلي خان سره یې مقابله وکړه خو د امیر د لښکرو سره یې د جګړې توان نه درلود، د انګرېز دولت ته یې پناه یوړه. له بلې خوا **عبدالرحمن خان** هم د امیر شېرعلي خان د حکومت پر ضد په پاڅون لاس پورې کړ او د **هندوکش** د **باجګاه** په دره کې جګړه پېښه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرحمن خان له ماتې سره مخامخ او بخارا ته يې پناه يوړه.

امير شېرعلي خان تمه درلوده چې دننه په هېواد کې مرکزي دولت ټينګ او د نوي تمدن په رواجولو او پرمختيا کې فعاله ونډه واخلي او هم په بهرني سياست کې د افغانستان د خپلواکۍ د ځواکمنتيا غوښتونکی و.

خو د خپلو وروڼو د مخالفت او د کورنۍ جګړې له امله يې ونشو کولای چې د خپل سلطنت په لومړۍ دوره کې د خپلو پلانو په پلي کولو بريالي شي. هغه موضوع چې اميرشېرعلي خان يې بې اندازې خواشيني او ګوښه ګير کړ د هغه د زوی **شهزاده محمد علي خان** مړينه وه چې د **سردار محمد امين خان** سره په جګړه کې په **کندهار** کې ووژل شو. دغې ګوښه ګيرۍ او يوازېتوب عبدالرحمن خان په **بخارا** کې وهڅاوه چې د محمداعظم خان په ملتيا پر **کابل** يرغل وکړي او په خپله ولکه کې يې راولي.

په ټولګي کې فعاليت:

زده کونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د امير شېرعلی خان د وروڼو د بې اتفاقی په اړه په خپل منځ کې او دو يمه ډله دې د اميرشېرعلي خان د ګوښه ګيرۍ او يوازيتوب په اړه خبرې اترې وکړي او پايله دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱- د اميرشېرعلي خان د واک ته د رسيدو څرنګوالی بيان کړئ؟

۲- ولې محمداعظم خان انګرېزانو ته پناه يوړه؟

۳- ولې امير شېرعلي خان ونشو کولای چې خپلې تګلارې پلي کړي؟

د ټولګي نه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې د اميرشېرعلي خان د شخصيت په اړه د مشرانو څخه معلومات لاس ته راوړي او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا د امیر محمدافضل خان د شخصیت سره پېژندګلوي لرئ؟

مخکینې لوست د امیر شېر علي خان اداري ستونزو ته ځانګړی شوی و، په دې لوست کې به د امیر محمد اعظم خان واکمنۍ ته یوه لنډه کتنه وکړو.

کله چې **محمداعظم خان** او **عبدالرحمن خان** کابل په خپله ولکه کې راوست، **محمدافضل خان** یې پاچا وټاکه او د امیر د پاچاهۍ خبر یې هغو انګرېزانو ته ورکړ چې په **هند** کې مېشت وو. انګرېزانو پرته له ځنډه د امیر محمدافضل خان حکومت په رسمیت وپېژانده او بیا یې خپل سیاسي استازی په **کابل** کې استوګن کړ. خرنګه چې برحاله پادشاه په کابل کې د واک خښتن و او د خلکو له خوا منل شوی و، **امیر شېرعلی خان** د خپلې واکمنۍ د ساتلو په موخه له **کندهار** څخه د کابل پر لوري لښکر وویست، خو په **کلات** کې یې د سردار محمدافضل خان او عبدالرحمن خان د ځواکونو له لاسه ماته وخوړه او د **هرات** په لوري د خپل زوی **محمد یعقوب خان** خوا ته پر شا شو.

کله چې امیر شېرعلي خان په هرات کې استوګن شو، د **اقچې** پخواني حاکم **فیض محمد خان** د نوموړي سره اړیکې ټینګې کړې او هغه ته یې د مرستې وعده ورکړه چې دواړو په ګډه د **میمنې** او **مزار** له خوا په ۱۸۶۷ زیږدیز کال کې د کابل پر لوري حرکت وکړ. خو د سردار عبدالرحمن خان له خوا د **پنجشېر** د **بازارک** په سیمه کې د شېرعلي خان د پرمختګ مخ نیوی وشو چې په پایله کې فیض محمد خان مړ او شېرعلي خان د هرات لور ته پر شا ولاړ. په دې وخت کې امیر محمدافضل خان ته ناروغي ورپېښه او له نړۍ څخه یې سترګې پټې کړې او په دې ډول یو کلنه واکمني یې پای ته ورسېده.

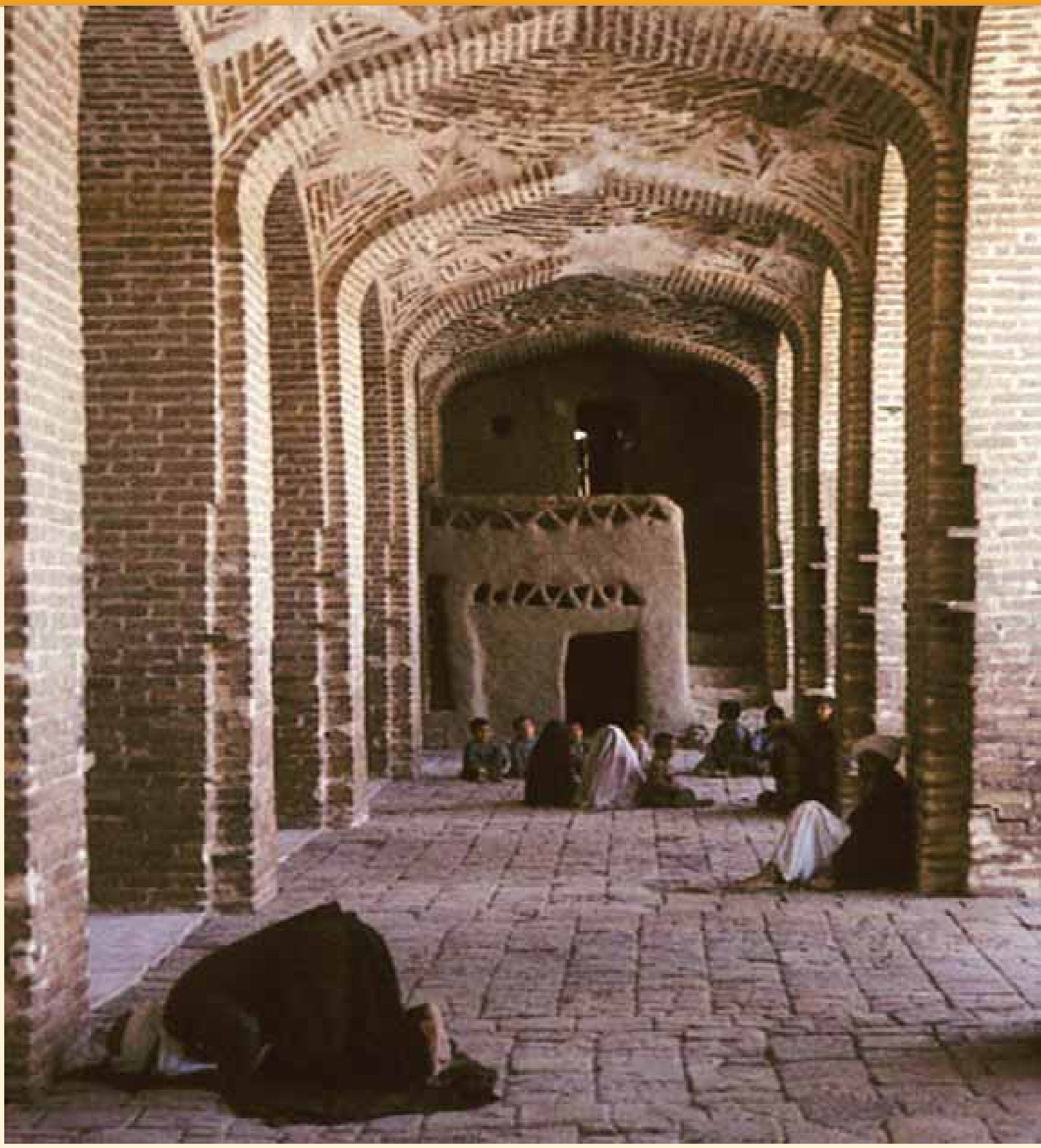

په هرات کې د يو جومات ودانۍ

پوښتني:

۱- امير محمدافضل خان څنګه واک ته ورسېد؟

۲- امير محمدافضل خان په خپله لنډه واکمنۍ کې له کومو ستونزو سره مخامخ و؟

د ټولګي نه د باندې فعاليت: زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي او يو تر بله دې د ورونو ترمنځ د اخ و ډب د لاملونو په اړه څېړنې وکړي او هغه دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امیر محمد اعظم خان شخصیت پېژنئ؟

په تېر لوست کې مو د امیر محمد افضل خان د لنډ مهال واکمنی وڅېړله، په دې لوست کې به د امیر محمد افضل خان د واکمنی په اړه معلومات ترلاسه کړئ.

محمد اعظم خان هم د **امیر عبدالرحمن خان** د تورې په زور سلطنت ته ورسېد خو **محمداعظم خان** ځان غوښتونکی او جاه طلبه سړی و، واک ته تر رسېدو وروسته یې وغوښتل چې عبدالرحمن خان له مرکز نه لرې کړي. نو ځکه یې هغه په دې پلمه د هېواد شمالي برخو ته ولېږه ترڅو په **بلخ** کې **امیر شېرعلي خان** تر ځارنې لاندې ونیسي.

امیر عبدالرحمن خان سره له دې چې نه یې غوښتل له مرکز څخه لرې شي، دا امر یې ومانه او هغه ولایت ته ولاړ او هلته یې د **ایبکو**، **تاشقرغانو**، **سرپل شبرغان** او **اقچې** خانان او امیران تر ځارنې لاندې ونیول او هغوی یې مرکزي حکومت ته تابع او وروسته د **میمنې** پر لوري ولاړ او هغه ځای یې په محاصره کې ونیو.

امیر شېرعلي خان د امیر عبدالرحمن خان د بوختیا نه په شمالي برخو کې خبر شو د خپل زوی **سردار محمد یعقوب خان** سره یې د **کندهار** پر لور هوډ وکړ، د کندهار نایب الحکومه چې د محمداعظم خان زوی و، ماته یې ورکړه او د **غزني** په لور یې پرمختګ وکړ، محمد اعظم خان چې خپل ځان په خطر کې ولید، عبدالرحمن خان ته یې خبر واستاوه او د نوموړي اطاعت یې وکړ او کابل ته ننوت او د محمد اعظم خان په ملتیا د غزني پر لوري ولاړل. په

۱۸۶۸ زیږدیز کال کې د شش ګاو په سیمه کې د عبدالرحمن خان او د امیر شېرعلی خان د لښکرو تر منځ سخته جګړه پېښه شوه، د عبدالرحمن خان لښکرو ماته وخوړه او امیر شېرعلی خان په بریالي توګه **کابل** ته ننوت. امیرمحمداعظم خان **ایران** ته وتښتېد او هلته ناروغه او بیا مړ شو. امیر عبدالرحمن خان د **بخارا** پر لوري شاتګ وکړ او د روسیې حکومت د هغه هرکلی وکړ.

افغان سید جمال الدین

امیر محمداعظم خان د خپل سلطنت په لنډه موده کې د پوه وزیر **سید جمال الدین افغان** په مرسته ګڼ شمېر عرفاني او عمراني پلانونه پلي کړل، چې د هغو له ډلې څخه د افغانستان لومړنی مجله چې د **کابل** په نوم یادېده خپره شوه. نوموړې تګلارې د نوي اداري تشکیلا تو پورې اړه درلوده.

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې پر دوو ډلو ووېشل شي او په خپلو کې دې د محمداعظم خان د دورې د مهمو اقداماتو په اړه پوښتنې وکړي او په ټولګي کې دې ځوابونه ووايي.

پوښتنې:

۱- د محمداعظم خان د واک ته د رسېدو څرنګوالی وڅېړئ.

۲- محمداعظم خان د رغاونې کوم پروګرامونه په پام کې درلودل؟ څرګند يې کړئ.

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د امیر محمداعظم خان د شخصیت په اړه له مشرانو څخه معلومات ترلاسه کړي او په ټولګي کې دې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا د امیر شېرعلي خان د دویم ځل سلطنت سره پېژند ګلوي لرئ؟

په تېر لوست کې تاسو د امیر محمد اعظم خان د سیاسي شخصیت سره اشنایي پیدا کړه. په لاندې لوست کې به د امیر شېر علي خان د دویمې دورې واکمنۍ رغنیزو او پراختیایي تګلارو سره بلد شئ.

امیر شېر علي خان د ۱۸۶۸ زېږدیز کال په پای کې په **شش ګاو** کې د **امیر محمداعظم خان** او **عبدالرحمن خان** له ماتې خخه وروسته بیا کابل ته راغی او په تخت باندې کښیناست. امیر شېرعلي خان یو پوه او هېواد پالونکی پاچا و، دی په افغانستان کې د نوي تمدن رامنځ ته کوونکی پېژندل کېږي. په ۱۸۶۹ زېږدیز کال کې له **برتانوي هند** نه لیدنه وکړه، مینه یې د لوېدیځ تمدن او ټکنالوژۍ په برخه کې ډېره شوه او هغه یې وهڅاوه چې په یو شمېر کورنیو اصلاحاتو باندې لاس پورې کړي او د افغانستان سیاسي یووالي ته نوی رنګ او څېره ورکړي.

د نوي تمدن پېژندنه:

امیر شېرعلي خان د لوی مدنیت بنسټ ایښودونکی او د هېواد د فرهنګي او صنعتي وضعې بدلوونکی پېژندل شوی، د **اروپا** له **صنعتي انقلاب** سره سم، په افغانستان کې د اصلاحاتو لاره هواره شوه. د دې لارې له مخکښانو څخه یو **سیدجمال الدین افغان** و، چې د هېواد د عصري کولو تګلارې یې پیل کړې. امیر شېر علي خان د خپلواکۍ د ساتلو او د پردیو د تېرې د مخنیوي لپاره سل زره کسیز لښکر جوړ کړ او هغه یې په ا تو یوځي مرکزونو کې ووېشه. د **شمس النهار** جریده یې خپره کړه او چاپ خونې یې هېواد ته راوړلې. د توپونو او ټوپکو د جوړولو لپاره یې کارخانې جوړې کړې. لومړنی ټولنیز شوونځی یې پرانیست چې ملکي او پوځي څانګې یې درلودې. په دې خوځښت سره یې د پوهنې د کچې

د راټيټېدو مخنيوی وکړ. پوسته خانې يې جوړې کړې، د کابل په اوسني **شېرپور** کې يې د پوځيانو لپاره د نوي ښار بنسټ کېښود. د مالياتو ورکول له وجې نه په نقدو بدل شو، د عدالت د رامنځ ته کولو لپاره يې په غوڅو اقداماتو لاس پورې کړ. ظالمانه او چپاولګر حکام يې له منځه يوړل. د هېواد اداري تشکيلات يې په نوي بڼه بدل کړل او د افغانستان لومړنی کابينه يې د وخت صدراعظم **سيد نور محمدشاه** په مشرتابه جوړه کړه. هغه مخالفتونه چې د هېواد په شاوخوا کې موجود وو له منځه يې يوړل او وروسته يې وغوښتل چې **انګرېزان** د خپل دولت د پېژندنې لپاره اړ کړي.

انګرېزانو د دوستۍ شرايط د خپلو استعماري مقصدونو لپاره طرح کړل. انګرېزانو هيله درلوده چې خپل استازي په **کابل**، **کندهار** او **هرات** کې د تل لپاره پاتې کړي چې د **روسانو** حرکات له نږدې څخه وڅاري. سربېره پر دې يې وغوښتل امير دې ته اړ کړي چې د انګرېزانو دولت د خپل د ځان ملاتړي ومني. خو اميرشېرعلي خان د دوی د غرض نه ډکو فکرونو ته ارزښت ورنه کړ، او د انګرېزانو په ځواب کې يې وويل: زه د افغانستان خاورې ته ستاسو د سياسي او پوځي استازو په راتګ پر تاسو اعتماد نلرم، د دې طرحې په پلمه به يوه ورځ زما پر هېواد تېری وکړئ.

امير شېر علي خان د انګرېزانو سره په معمولي ډول خپلې اړيکې وساتلې. له **روسيې** سره چې په منځنۍ آسيا کې يې د پرمختګ په تمه وو د افغانستان نږدې کېدو، وضع يې کړکيچنه کړه او د **افغان او انګليس د دويمې جګړې** پلمه برابره شوه او هغه څه چې د دې جګړې اور ته يې ډېر قوت وروباښه د د شير علي خان له خوا د وليعهد په توګه د خپل کمکي زوی **شهزاده عبدالله** ټاکنه وه. دې موضوع **شهزاده يعقوب خان** بې اندازې خواشينی کړ، نو په بلواګانو او سرغړونو يې پيل وکړ، خو امير شېر علي خان دغه سرغړونې ارامې کړې. انګرېزانو له يوې خوا له دې موضوع نه ګټه واخيستله او له بلې خوا د روسانو پرمختګ منځنۍ اسيا ته په تېره بيا د هغوی له خوا د **خېوې** او **مروې** نيولو، د انګرېزانو پاملرنه د افغانستان پر لوري ډېره کړه. هغوی په خپل وار سره **بلوچستان** چې د افغانستان يوه برخه وه لاس ته راوړه. چې دې تېري د امير کرکه د انګرېزانو په وړاندې دوه برابره کړه او په دې توګه پر افغانستان د انګرېزانو دويم يرغل پيل شو.

په ټولګي کې فعاليت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو باندې وويشل شي. لومړۍ ډله دې د سيد جمال الدين افغان د شخصيت او د نوي تمدن د پيژندګلوي په اړه او دويمه ډله دې د امير شېرعلي خان د اصلاحي تګلارو په اړه خبرې وکړي او پايله دې په ټولګي کې بيان کړي.

پوښتنې:

۱- امير شېر علي خان په کوم کال کې واک ته ورسېد او د هغه واکمنی له کومې نړيوالې پېښې سره سمون درلود؟

۲- امير شېر علي خان د کومو کسانو په مرسته د لومړي ځل لپاره عصري تګلارې پلې کړې؟

۳- د امير شېر علي خان د نوي تمدن رامنځ ته کولو او کورنيو اصلاحاتو په اړه چې څه پوهېږئ ويې ليکئ.

د ټولګي نه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې د خپلو مشرانو څخه د امير شېرعلي خان د نوي تمدن موخې او د هغه د تګلارو په اړه معلومات ترلاسه کړي او بيا دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا پر افغانستان د انگرېزانو د دویم تېري په اړه معلومات لرئ؟

تېر لوست د امیر شېرعلي خان دویم ځل سلطنت ته ځانګړی شوی و، په دې لوست کې به پر افغانستان د انګرېزانو د دویم ځل تېري په اړه معلومات تر لاسه کړئ.

د **پېښور** په کنفرانس کې د صدراعظم **سید نور محمد شاه** اوږدې مذاکرې سرته ته ونه رسېدلې، خپله صدراعظم هم د کنفرانس په بهیر کې ناروغ او په پېښور کې مړ شو. په دې وخت کې روسیې یو کس سفیر چې جنرال **ستیلاتوف** نومېده **کابل** ته راواستاوه. د دې سفیر را تګ، د **هند** سیاستوال ډېر اندېښمن کړه، د **برتانوي هند** چارواکو د خپلو ګټو د خوندي ساتلو یواځینی لار پر افغانستان تېری وباله او دویم ځل یې په تېري لاس پورې کړ. د انګرېز عسکرو له بشپړو تجهیزاتو سره د ۱۸۷۸ زېږدیز کال د نوامبر په ۲۰ مه نېټه د **خیبر** د درې له لارې په **کرمه** او **بولان** د افغانستان په پولو باندې تېری وکړ. **امیر شېر علي خان** د خفګان په حال کې **کابل** پرېښود، د روس د مرستې په تمه **مزار شریف** ته ولاړ او په هغه ځای کې یې د ۵۸ کلو په عمر په ۱۸۷۹ زېږدیز کې د ناروغۍ له امله له نړۍ څخه سترګې پټې کړې. د ده تر مړینې وروسته په کابل کې حالات خراب شول. هېواد او خلک په یوه سیاسي تشه کې پاتې شول. انګرېزانو او د هېواد دښمنانو پرمختګ وکړ. په دې وخت کې ځینې سردارانو، **شهزاده محمد یعقوب** له اته کاله بند څخه وروسته له زندان نه راوایست او د پاچا په توګه یې ومانه.

د امیر محمد یعقوب خان واکمني

امیر محمد یعقوب خان په داسې مهال کې پاچاهۍ ته ورسېد، چې د انګرېزانو لښکر په عصري وسلو سمبال و او افغانستان یې د یرغل په پایله کې تر خپلې ولکې لاندې راووست. نوموړي یې **ګندمک** ته چې د انګرېزي لښکر ځای و بوته او د ګندمک تړون یې په ۱۸۷۹ کال د مۍ په ۲۶ نېټه له انګرېزانو سره لاسلیک کړ.

د ګندمک تړون په داسې حال کې لاسلیک شو، چې په ټول هېواد کې ګډوډي روانه وه او امیر محمد یعقوب خان

هم د کابل په ښار کې د نورو کسانو تر سیوري لاندې ژوند کاوه. هغه په ټول هېواد کې د پاچا په توګه پېژندل شوی نه و، نو له دې امله دغه تړون حقوقي ارزښت نه درلود. د همدې تړون په بنسټ **خیبر**، **کورمه**، **پښین** او **سیالکوټ** له افغانستان نه بېل او د **بریتانوي هند** یوه برخه وګرځېده. د افغانستان سیاسي خپلواکي هم له خطر سره مخامخ شوه. انګرېزانو یو کس چې **د سرلویس کیوناري** په نامه یادېده او د ګندمک تړون د لاسلیک کولو پر مهال یې د انګرېزانو استازیتوب کاوه، په کابل کې د انګرېزانو د استازي په توګه وټاکه او د انګرېزانو نور استازي د افغانستان په مهمو ښارونو کې ځای پر ځای شول. د افغانستان خلکو د همدې حال په لیدو سره د یرغلګرو په وړاندې پاڅون وکړ، د کیوناري په کور باندې یې یرغل وروړ او هغه یې وواژه. په همدې توګه یو ځل بیا د افغانستان د نیولو په اړه د یرغلګرو فتنه شنډه شوه. امیر محمد یعقوب

امیر محمد یعقوب خان

خان لومړی خپل ځان په **بالاحصار** کې کلابند کړ وروسته یې د انګرېزانو په لور ور ودانګل خو د انګرېزانو له خوا بندي شو. د مجاهدینو مخکښانو لکه **محمدجان خان وردګ**، **ملا مشک عالم**، **صاحب جان تره کي**، **سردار محمد ایوب خان**، **محمدعثمان خان صافي** او نور په بېلابېلو سیمو کې په تېري کوونکو باندې یرغلونه وکړل. د هغو جګړو له ډلې څخه یوه چې د انګرېزانو لښکر یې ډېر خواشیني کړی وه، **د میوند** جګړه وه. په دې جګړه کې د افغاني ځواکونو مشري د امیر شېرعلي خان د زوی **سردار محمد ایوب خان** په غاړه وه. په ۱۸۸۰ زېږدیز کال د جولای په ۲۷ مه نېټه د میوند په ډګر کې سخته جګړه پېښه شوه چې د مبارزینو په بري او د انګرېزانو په سختې ماتې سره پای ته ورسېده.

په دې مشهوره جګړه کې، چې د انګرېزانو حکومت یې په هند کې ولړزاوه، د افغانانو ښځوهم برخه اخیستې وه. پېغلې **ملالۍ** د میوند د جګړې په ډګر کې د ملي لښکر د شهید شوي بیرغچي پر ځای ملي بیرغ په خپله اوږه راپورته کړ او د دې **لنډۍ** په ویلو یې د افغاني لښکر وینې د جګړې په ډګر کې په جوش راوستې.

که په میــوند کې شهیــد نه شوې　　خدايږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

د کابل خلکو د پاڅون په پایله کې د **شېرپور** په سیمه کې د انګرېزانو قواوې کلابندې کړې، تردې چې امیر عبدالرحمن خان **چاریکار** ته راورسېد او انګرېزانو چې خپل ځان یې په تنګسیا کې ولید نو د مجبوریت له امله یې د هغه هرکلی وکړ او نوموړي امیر ځان د پاچا په توګه اعلان کړ. پدې توګه **جنرال رابرتس** کابل پرېښود او امیر عبدالرحمن خان د کابل په ګدۍ کېښناست.

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې پر افغانستان د انګرېزانو د تېري په اړه او دویمه ډله دې د میوند د جګړې د پایلې په اړه خبرې وکړي او د خپلو خبرو لنډیز دې ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱- انګرېزانو څه پلمه کړل او په افغانستان یې تېري وکړ؟
۲- د ګندمک تړون په کوم کال کې لاسلیک شو او کومې سیمې د افغانستان له خاورې نه بېلې شوې؟
۳- د میوند د جګړې په اړه لنډ معلومات ورکړئ.

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د ګندمک د تړون په اړه د کورنۍ له مشرانو نه معلومات ترلاسه او په ټولګي کې دې بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

د افغانستان تاریخي پېښې له ۱۸۸۰ ز څخه تر ۱۹۷۳ ز کلونو پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دریم څپرکي موخې

- په افغانستان کې د مرکزي ځواك د ټینګښت سره د زده کوونکو پېژندګلوي.
- د مشروطیت د غورځنګ تګلارو سره د زده کوونکو پېژندګلوي.
- د خپلواکۍ د بیا اخیستلو سره د زده کوونکو پېژندګلوي.
- د ډموکراسۍ د لسیزې د تګلارو سره د زده کوونکو پېژندګلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرکزي واکمنۍ په ټینګښت کې د امیر عبدالرحمن خان ونډه څه وه؟

افغانستان په ۱۸۰۰، ۱۸۵۰، ۱۹۰۰ زکلونو او له هغه څخه وروسته

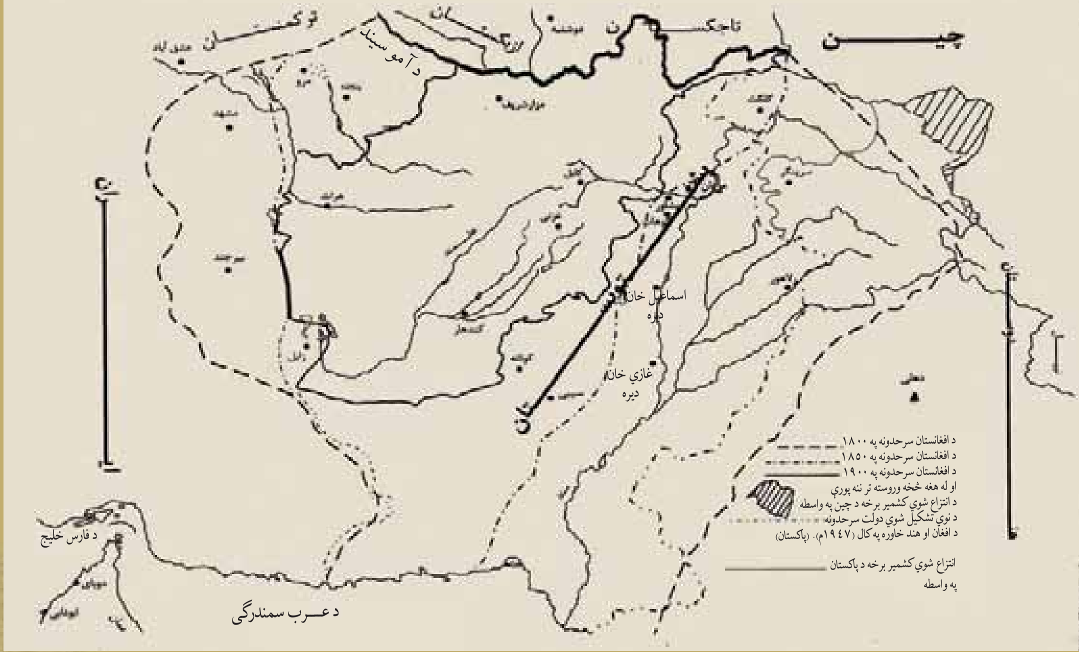

په تېر لوست کې مو د امیر محمد یعقوب خان او د ډیورن د کرښې په اړه معلومات ترلاسه کړل. په دې لوست کې به د امیر عبدالرحمن خان واکمني وڅېړو.

د **انګلیسانو** له ماتې سره سم په ۱۸۸۰ زېږدیز کال د انګلیسانو او **امیر عبدالرحمن خان** ترمنځ لیکنې رالیکنې او اړیکې پیل شوې. د دغو اړیکو په لړکې د انګلیسانو له خوا د عبدالرحمن خان سلطنت په رسمیت وپېژندل شو. افغانستان هم د دغو اړیکو د ټینګښت او دوام لپاره یو پلاوی وټاکه. د افغاني پلاوي په یوه وینا کې راغلي چې: افغان ملت له پخوا څخه عبدالرحمن خان د خپل پاچا په توګه ټاکلی و.

امیر عبدالرحمن خان

امیر عبدالرحمن خان کله چې د پاچاهي اعلان وکړ د انګریزانو تیریو پر افغانستان باندې ډېرې ستونزې رامنځته کړې وې، **کابل** خپل ارزښت د پلازمېنې په توګه له لاسه ورکړی و. له دې چې انګریزان د امیر عبدالرحمن پاچاهي په رسمیت پېژنې ورڅخه منته کوي. د مرکز او سیمو ترمنځ اداري او سیاسي اړیکې موجودې نه وې. د پوځ او امنیتي ځواکونو سیستم په هیواد کې له منځه تللی و. اقتصادي وضع ناسمه او دولتي خزانې تشې وې. د انګریزانو پرضد د جنګ له امله د هیواد صنعتي او کرنیزې چارې زیانمنې شوې وې. په داسې حالاتو او شرایطو کې امیر عبدالرحمن خان ځان د دوه دندو په سرته رسولو مسوول ګاڼه.

لومړی د مرکزي ځواکمن او خپلواک دولت جوړونه او دویم تولنیز اصلاحات. امیر عبدالرحمن خان د دغو دوو دندو د سرته رسولو لپاره له هېڅ ډول اغېزناک عمل نه مخ وا نه ړاوه. د دولتي ادارو د جوړښت او د بیارغونې د بهیر څارنه یې پخپله کوله. ناضروري اداري یې لغوه کړې، چې د تشکیلاتي ګنې ګونې لامل شوې وې. دولتي چارواکي یې د ورسپارل شویو دندو مسوول ګڼل. مامورینو باید له هر ډول اشتباه نه لاس اخیستی وای. د دولت حاکمان د امیر په فرمان پورې تړلي وو، چې په حقیقت کې یې د قانون بڼه درلوده. هر ډول ډله ییز او یا یوازې توګه مقاومت د هیواد په

هره گوښه کې له منځه یوړل شو. د مرکزي حکومت د احکامو او اوامرو د پلي کولو په لاره کې یې له هیڅ ډول نرمښت څخه کار نه اخیست.

افغانستان پوځي تشکیلاتو ته سخت اړ و. امیر عبدالرحمن خان تر ډېره حده د پوځ په سمبالولو او جوړښت کې کوښښ وکړ. څه د پاسه نوي زره کسیز منظم پوځ یې جوړ کړ. د دغه پوځ په واسطه یې وکولای شول یو ځواکمن، غښتلی مرکزي دولت رامنځته او په ټول هېواد کې امنیت ټینګ کړي. استخباراتي اداره چې د امنیتي پوځونو له یوې سترې او مهمې ادارې څخه ګڼل کېده، د امیر په واسطه اداره کېدله.

امیر عبدالرحمن خان د پوځي موخو او د مرکزي دولت د غښتلتیا لپاره پیسو ته اړتیا درلوده. د لګښتونو د پوره کولو یوه لاره هم د مالیو زیاتول وو، مالیات یې وضع کړل او په مستقیمه او نامستقیمه توګه یې تر لاسه کول.

د امیر عبدالرحمن خان له مهمو کارونو څخه یو هم د **کافرستان** د خلکو مسلمانول او په **نورستان** باندې یې د نامه بدلول وو. د لومړي ځل لپاره د اسلام سپېڅلی دین په ۱۸۹۱ زیږدیز کال نورستان ته ورسېد. **غلام حیدرخان** چې د **ننګرهار** والي و، خلکو ته یې وویل چې د دولت موخه دا دی چې له نورستان څخه **بدخشان** ته لاره جوړه کړي. د دغه خبر له خپرولو سره سم د اسلام د مبارک دین د تبلیغ چارې په نورستان کې پیل شوې. د اته میاشتو په موده کې د اسلام مبارک دین په نورستان کې خپور او د دغې سیمې پخوانی نوم (کافرستان) په (نورستان) واړول شو.

امیر عبدالرحمن خان له اروپایي هېوادونو سره په اړیکو کې پر تزاري دولت باوري نه و او له ایران سره یې په سیاسي اړیکو کې د بېطرفۍ دریځ غوره کړ. په ۱۸۸۸ زیږدیز کال کې د سرحدي کرښو د ټاکلو په وخت کې انګلیسانو د **ایران** پلوي وکړه، دغه کار د دې لامل شو چې د افغانستان او ایران ترمنځ اړیکې سړې شي.

د امیر عبدالرحمن خان په بهرني سیاست کې د هغه یوه لویه تېروتنه له انګلیسانو سره د ختیځو او سویلي سرحدي کرښو ټاکل وه.

د دغې دورې د ناخوالو پېښو څخه یوه هم د افغانستان د ختیځ او سویلي پولو ټاکل د **ډیورنډ** د کرښې په واسطه وه.

مارتیمر ډیورنډ په ۱۸۹۳ زیږدیز کال د انګریزانو له خوا د یو پلاوي په مشرۍ د **برېتانوي هند** او **افغانستان** تر منځ د پولو د ټاکلو لپاره ټاکل شوی و. نوموړي د برېتانوي هند او افغانستان تر منځ پوله په خپله ګټه وټاکله او د سیاسي، پوځي او اقتصادي فشارونو له لارې دغه کرښه پر افغانستان وتپله. چې هېڅکله د افغانستان د خلکو له خوا دغه پوله منل شوې نه ده.

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، لومړۍ ډله دې په افغانستان کې د دولتي ځواک د غښتلتیا په اړه او دویمه ډله دې د امیر عبدالرحمن خان په دوره کې د افغانستان د سرحدي کرښو د ټاکلو په اړه خپل نظریات او وړاندیزونه ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱ – سلطنت ته د امیر عبدالرحمن خان د رسېدو په اړه څه معلومات لرئ؟ ویې لیکئ.

۲ – امیر عبدالرحمن خان خپله اداره څنګه سمباله کړې وه، په دې اړه خپل معلومات ولیکئ؟

۳ – د ډیورنډ د کرښې په اړه څه معلومات لرئ؟ ویې لیکئ.

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې له خپلو مشرانو څخه د امیر عبدالرحمن خان د دورې په اړه ویوښتي او خپل معلومات دې ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امیر حبیب الله خان د پاچاهۍ په اړه څه پوهیږئ؟

حبیب الله خان

په تېرلوست کې مو د مرکزي واکمنۍ په غښتلتیا کې د امیر عبدالرحمن خان رول او د هغه د پایلو په اړه معلومات ترلاسه کړل، اوس د امیر حبیب الله خان سیاسي واکمني تر څېړنې لاندې نیسو.

امیر حبیب الله خان اتلس کاله پاچاهي وکړه. د هغه په وخت کې افغانستان یو غښتلی پوځ درلود، او مرکزي حکومت په ټول هېواد باندې حاکمیت درلود. بشپړه ارامي او امنیت موجود او د دولتي نظام بنسټ اېښودل شوی و. د دربار په اداري تشکیلاتو کې درې ډوله منشیان موجود وو، چې د **حضور منشي**، **بهرنی منشي** او **کورنی منشي** په بلل کېدل. د (**دارالعدالت**) په نامه یوه اداره هم موجوده وه. مالي چارې د **مستوفي الممالک** له خوا اداره کېدې او پوځي چارې په خپله امیر کنټرولولې.

امیر حبیب الله خان د خپلې پاچاهۍ په لومړۍ مرحله کې په مذهبي څېره کې راښکاره شو. د ښځو بې ځایه تګ راتګ یې په سپېڅلو ځایونو کې منع کړل. د **خرابات** په سیمه کې یې له ښځینه نڅاګرو څخه وغوښتل، چې له دې کار څخه لاس واخلي.

د روژې په مبارکه میاشت کې یې بېوزلو خلکو ته روژه ماتي ورکاوه. نوموړي په ۱۹۰۲ زېږدیز کال کې د (**سراج الملة والدین**) لقب وګاټه.

امیر حبیب الله خان پاچاهي ته تر رسېدو وروسته په کورنیو چارو کې په یولړ اصلاحاتو لاس پورې کړ. د مریانو د خرڅولو اواخیستلو د منع کولو امر یې خپور کړ او د زندانیانو د دوسیو په څېړلو یې پیل وکړ. نوموړي لاربښوونه وکړه، چې د تعذیب پر ځای دې شرعي مجازات پلي کړل شي.

امیر حبیب الله خان د مانیو له ودانولو سره مینه درلوده، د هغه وخت ډېرې جوړه شوې مانۍ د هغه په نامه

نومول شوي دي،چې د **سراج رباطونه**، **قلعه السراج** په **لغمان** کې، **سراج العمارة** په **ننګرهار** کې او **سراج المصار** په **جبل السراج** کې نومونه يادولای شو.

امير حبيب الله خان په يوه عام مجلس کې داسې ويلي وو: "د دولت پرمختګ د علم له پرمختګ پرته ناشونی دی، زه قصد لرم، چې په هېواد کې ښوونځي جوړ کړم، نو په دې اړه د نظر د خاوندانو وړانديزونه او نظريې په ليکلې توګه غواړم". په ۱۹۰۳ زېږديز کال د **حبيبيې** لېسې په بنسټ اېښودلو سره د فرهنګي مسايلو او نوي پوهنې بنسټ هم کېښودل شو. دغې لېسې درې دورې درلودې يعنې **لومړنی**، **منځنی** او **وروستنی**. د **حربي** ښوونځي بنسټ هم په ۱۹۰۹ زېږديز کال کې کېښودل شو، چې درې **اعداديه** او درې **حربي** ټولګي يې لرل. په دغه ښوونځي کې نظري او عملي ښوونې د نصاب يوه برخه ګڼل کېده او د ښوونې چارې يې د **افغاني** او **ترکي** ښوونکو له خوا پرمخ بيول کېدې.

د امير حبيب الله خان په دوره کې صنعت ته هم پاملرنه وشوه. د **څرمګرۍ** کارخانه جوړه او په کار يې پيل وکړ چې د وسله والو پوځونو د اړتيا وړ توکي يې تيارول. په ۱۹۱۳ زېږديز کال کې د **وړيو اوبدلو** د کارخانې بنسټ کېښودل شو. د دې کارخانې له توليداتو څخه د پنځوسو زرو پوځيانو د پوځي جامو اړتيا پوره کېده. **پوځي** روغتون هم د حبيب الله خان په دوره کې په کار پيل وکړ، چې تر **ملکي** روغتون کوچنی و. دغه پوځي روغتون د **هندي** ډاکټرانو تر څارنې لاندې خپل کارونه سرته رسول.

امير حبيب الله خان په ۱۹۱۹ زېږديز کال د لغمان د **کله ګوش** په سيمه کې په مرموز ډول ووژل شو. د هغه تر مرګ وروسته د هغه ورور **نصرالله خان** سمدلاسه په **جلال اباد** کې د پاچاهۍ اعلان وکړ، خو د امير زوی "**امان الله خان**" چې هغه مهال په کابل کې و د ځينو عالمانو او مشرانو په مرسته په **کابل** کې پر تخت کښېناست او د هېواد چارې يې په خپل لاس کې واخيستې.

په ټولګي کې فعاليت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، لومړۍ ډله دې د امير حبيب الله خان د اداري جوړښت په اړه او دويمه ډله دې د هغه وخت د صنعت په اړه معلومات ورکړي.

پوښتنې:

۱ – د امير حبيب الله خان د دولتي جوړښت په اړه څه معلومات لرئ؟ ويې ليکئ.

۲ – د امير حبيب الله خان وينا د هېواد د پرمختګ په اړه څه وه؟ ويې ليکئ.

۳ – د امير حبيب الله خان په دوره کې د صنعت په اړه څه معلومات لرئ؟ ويې ليکئ.

د ټولګي نه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې د هغو ودانيو انځورونه راټول کړي، چې د امير حبيب الله خان په دوره کې جوړې شوې دي او بيا دې ټولګي ته له ځانه سره راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان خلکو څرنګه له انګریزانو څخه خپله خپلواکي ترلاسه کړه؟

په تېر لوست کې مو د امیر حبیب الله خان د پاچاهۍ په اړه او د لغمان د کله ګوش په سیمه کې په نامعلوم ډول د هغه د وژلو په اړه مو معلومات ترلاسه کړل.

په دې لوست کې به د خپلواکۍ په لاره کې د افغانانو بریالیتوب تر څېړنې لاندې ونیسو. شهزاده **امان الله خان** د خلکو د ملاتړ په ترلاسه کولو سره وکولای شو، چې په ۱۹۱۹ زېږدیز کال کې چې له ۱۲۹۸ هجري لمریز کال سره سمون خوري خپله پاچاهي اعلان کړي.

امان الله خان د افغانستان خلک د خپلو اعلامیې په وسیله واک ته له خپلو رسېدلو نه خبر کړل. د دغې اعلامیې په یوه برخه کې راغلي دي: "کله چې د افغانستان لوی ولس د پاچاهۍ تاج زما پر سر کېښود نو ما له ځانه سره هوډ وکړ، چې د افغانستان دولت باید لکه د نورو دولتونو په څېر خپلواک او غښتلی وي، د دې خاورې اوسېدونکي له هر ډول یرغل څخه په امن او د قانون او مقرراتو پابند اوسي. زموږ هېواد او وګړي یې د نړۍ د نورو وګړو ترمنځ خپل ځای بیا ومومي. ای غیرتمند او هوښیار ولسه! د خپل دین، دولت او ولس په ساتلو کې ویښ اوسئ او د هېواد په ساتنه کې هڅه وکړئ".

امیر امان الله خان په ۱۹۱۹ زېږدیز کال د عدالت د رامنځ ته کولو په شعار ورکولو سره د خلکو ملاتړ ترلاسه کړ. د لسو شپاو ورځو په موده کې ټولو ولایتونو له پاچا سره بیعت وکړ او د خپلواکۍ غوښتنې غږونه په ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې پورته شول.

د امان الله خان اداري د انګليسي پوځونو د احتمالي خطرونو د مخنيوي لپاره خپل پوځونه په سرحدي سيمو کې ځای پر ځای کړل. سره له دې چې د قوماندې او اداري لوی مرکز په هېواد کې ځرنګه چې ورته اړتيا وه شتون نه درلود او استعماري ځواکونو له مالي او تخنيکي اړخه هم برلاسي لرله، په جنګي موضوعاتو کې يې هم سره سمون نه درلود. د افغانستان خلک د خپلواکۍ تر لاسه کولو لپاره په درې ګونو جبهو کې د **سردار اعتماد الدوله سردار عبدالقدوس خان** په مشرۍ د **قندهار**، **جنرال صالح محمد خان** د **ننګرهار** او **سپه سالار سردار محمد نادر خان** د **پکتيا** په ولايت کې خلک سره راټول او يو ځای کړل او د کلکو جګړو په ترڅ کې پر انګريزانو يرغل وکړ، انګريزان د افغانستان د خپلواکۍ بيا لاسته راوړلو ته اړ شول. د متارکې د اعلامولو وروسته **علی احمد خان** چې د کورنيو چارو وزير و په ۱۹۱۹ زېږديز کال کې **هند** ته ولاړ. کله چې **راولپينډۍ** ته ورسېد د انګليسي پلاوي له مشر **هملټن ګرانټ** سره يې خبرې اترې پيل کړې او په هماغه کال کې يو تړون لاسليک کړ چې په دې توګه د افغانستان خپلواکي د انګريزانو له خوا په رسميت و پېژندل شو.

امان الله خان واک ته له رسېدو سره سم په يو شمېر اصلاحاتو يې لاس پورې کړ. دغو اصلاحاتو دوه پړاوونه درلودل، لومړی پړاو يې د ۱۹۱۹ او ۱۹۲۴ زېږديز کلونو ترمنځ او دويم پړاو يې تر ۱۹۲۸ ز کال پورې اوږد شو.

په ټولګي کې فعاليت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، لومړۍ ډله دې د خپلواکۍ د کورنيو او بهرنيو لاملونو او دويمه ډله دې د امان الله خان د کورنيو او بهرنيو تګلارو په اړه معلومات ورکړي.

پوښتنې:

۱- امان الله خان څنګه واک ته ورسېد بيان يې کړئ؟

۲- د امان الله خان د اعلاميې د جزئياتو په اړه خپل معلومات وليکئ؟

۳- د امان الله خان د پاچاهۍ په دوره کې په څو پړاوونو کې اصلاحات ترسره شول؟

د ټولګي نه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې له مور او پلار څخه د هېواد د خپلواکۍ په اړه معلومات ترلاسه او بيا دې ټولګيوالو ته وړاندې کړي.

د امان الله خان د مسافرتونو برياوې څه وې:

په تېر لوست کې مو د انګليسي يرغل پر وړاندې د هېواد خلکو برياوې، چې په پای کې د خپلواکۍ او اصلاحاتو د رامنځته کېدو لامل شوې ولوستلې، په دې لوست کې به د امان الله خان د سفرونو برياوې وڅېړو.

د نړۍ **اسيايي** او **اروپايي** هېوادونو ته د **امان الله خان** سفرونو اته مياشتې وخت ونيوه. په دې وخت کې پاچا **۳۸** کلن و. پاچا د **کندهار** او **چمن** له لارې **بريتانوي هند** ته ولاړ او پراخ هرکلی يې وشو. د امير امان الله خان په ويناوو کې د استعماري ضد احساس ښکاره و او خلکو يې د يووالي ارزښت ته رابلل.

امير امان الله خان د خپلواکۍ په اړه داسې ويل: «**خپلواکي نه ورکول کيږي، بلکې اخيستل کيږي**».

امير امان الله خان **مصر** ته يې هم سفر وکړ، د **قاهرې** ښاريانو يې هرکلی وکړ. د مصر سرکونه او علمي او تاريخي اداري يې وليدې، له مصر څخه **ايټاليا** ته ولاړ او هلته يې د ايټالوي هوابازانو سره خبرې اترې وکړې.

امير امان الله خان په **فرانسه** کې د لرغونپوهانو او څېړونکو له شورا سره وليدل او يو فرهنګي تړون يې هم لاسليک کړ. د فرانسې وروسته **المان** ته ولاړ. په المان کې د صنايعو خاوندانو د امان الله خان هرکلی وکړ. د هېواد د خپلواکۍ لسمه کليزه يې په المان کې ونمانځله. په آلمان کې د تم کېدو پر مهال يې شپږ ميليونه مارکه د پور په ډول ترلاسه کړ او هغه يې د تخنيکي کمپنيو د سامان الاتو په اخيستلو او د جنګي تجهيزاتو په پېرودلو ولګول.

انګلیسانو هم د امان الله خان هرکلی وکړ. امان الله خان د انګلیسانو علمي مرکزونه ولیدل، دغو ادارو امان الله خان ته د حقوقود افتخاري ډاکټرۍ علمي لقب ورکړ. امان الله خان د روسیې پوځي او صنعتي ښوونځي وکتل او د هغه هېواد له نویو بریاوو سره أشنا شو. امان الله خان ته په **ترکیه** کې د **مصطفی کمال اتاترک** له خوا د «**ختیځو ولسونو د خپلواکۍ مشر**» لقب ورکړل شو. د **ایران** هېواد ته د امان الله خان سفر د دواړو هېوادونو د دوستۍ د ټینګېدو لامل وګرځېد. افغانستان ته د راتګ پر مهال پاچا امان الله خان وویل: «زموږ هېواد ډېرې ارزښتناکې شتمنۍ لري او څه چې نه لري هغه یوازې پوهه ده چې باید ترلاسه یې کړي».

د امان الله خان د سفرونود بریاوو له جملې څخه د نړۍ له نورو هېوادونو سره د اړیکو ټینګول، د دفاعي مهارتونو د کیفیت لوړوالي، د نویو وسلو پېرودنه، د صنایعو د پرمختګ د لارو چارو برابرول، له ټکنالوجۍ څخه په سمه توګه ګټه اخیستنه او د امان الله خان د نړیوال اعتبار ډېروالی یادولای شو.

امان الله خان د سفر وروسته خپلو اصلاحاتو ته دوام ورکړ ولې دغو اصلاحاتو د یوشمېر کورنیو او بهرنیو کړیو له ګټو سره سمون نه درلود. په هېواد کې سره له دې چې د لویې جرګې پرېکړې یې هم منلې وې، خو په عملي ډګر کې د هېواد په ګوټ، ګوټ کې د معینو بهرنیو کړیو په لمسون خلک د اماني اصلاحاتو پر ضد راپاڅول. په همدې وخت کې ځینې ډلې سره یو شوې او په هېواد کې یې د اماني اصلاحاتو مخه ونیوله، چې په پایله کې د هېواد په برخه لیک کې اړ او دوړ مسلط شول.

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، لومړۍ ډله دې خپلواکۍ ته د رسېدو پر لاملونو او دویمه ډله دې د امان الله خان د اصلاحي تګلارو په اړه خبرې وکړي.

پوښتنې:

۱- په فرانسه کې فرهنګي تړون د چا له خوا لاسلیک شو؟ ویې لیکئ.

۲-پاچا امان الله خان ته د کوم مشر له خوا د "ختیځو ولسونو د خپلواکۍ مشر" لقب ورکړی شو؟ ویې لیکئ.

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

څو زده کوونکي دې د امان الله خان د دورې د فرهنګي مسایلو او بریاو په اړه له خپلو لویانو نه پوښتنې وکړي او بیا دې خپل معلومات نورو زده کوونکو ته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حبیب الله کلکانی څرنګه واک ته ورسید؟

په تېر لوست کې مو امان الله خان ته د نرۍ د هېوادونو د مشرانو د هرکلي په اړه ولوستل، په دې لوست کې به د حبیب الله کلکاني واکمنی ته د رسېدلو په څرنګوالي خبرې وکړو.

تاریخ پوهان د دې مخالفتونو لاملونه اقتصادي وروسته والی، د سیاسي او ټولنیز شعور ټیټه کچه، د اماني ټولنیز او اقتصادي اصلاحاتو بهیر، پر دیني عالمانو باندې د مقررې بندیزونه، د کالیو بدلون، چې دا ټول د خلکو د غوسې لامل شو.

حبیب الله کلکانی چې د **سقاو زوی** په نامه مشهور دی، د یو شمېر کسانو له خوا یې ملاتړ وشو او حبیب الله کلکاني ته یې د (**خادم دین رسول الله**) لقب ورکړ. همدارنګه ځینو هغو کسانو د حبیب الله کلکاني ملاتړ وکړ، چې له اماني اصلاحاتو سره مخالف وو.

حبیب الله کلکانی په **۱۹۲۹** ز کال (۱۳۰۷ هـ ل) کابل ښار ته راننوت او د نوي جوړ شوي حکومت لپاره یې اعلامیه خپره کړه، چې د فتوا بڼه یې درلوده. د هغه پر او ځانګړتیاوې د امنیت اخلال، د دولتي

شتمنیو لوټول او د تجارت وروسته پاتې کېدل وو. په پای کې د حبیب الله کلکاني حکومت د ماتي سره مخامخ شو او په پایله کې د **محمد نادر خان** د حکومت لپاره لاره هواره کړه.

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د خوځښتونو د پیل او دویمه ډله دې په دې اړه معلومات ورکړي، چې دغه بغاوتونه او خوځښتونه د کومو کړیو په ګټه پای ته ورسېدل.

پوښتنې:

۱- د لویې جرګې پرېکړې څرنګه او د دې موضوع په اړه د استازو چلند څه و؟

۲- د دغه پړاو پاڅونونه د کومو ډلو په ګټه وو؟

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د دیني عالمانو او خپلو مشرانو څخه د حبیب الله کلکاني او د هغه په دوره کې د ټولنیزو ډلو د رول په اړه معلومات تر لاسه کړي او بیا دې یې له نورو ټولګیوالو سره شریک کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا پوهیږئ چې محمد نادر شاه څرنګه واک ته ورسېد؟

محمد نادر شاه

په تېر لوست کې مو د هغو عواملو په اړه معلومات ترلاسه کړل چې د حبیب الله کلکاني واک ته د رسېدلو لامل شول، په دې لوست کې به د محمد نادرخان د واکمنۍ د څرنګوالي په اړه بحث وکړو.

محمد نادرخان د **امان الله خان** په وخت کې د سپه سالارۍ دنده درلوده. د افغانستان د خپلواکۍ په جګړه کې یې د سوېلي سیمو د اداري دنده په غاړه درلوده، چې انګلیسي پوځونو ته یې سخته ماتې ورکړه. له همدې برې وروسته محمدنادر خان د افغانانو په منځ کې د شهرت څښتن شو. د اماني دولت تر نسکورېدو وروسته په هېواد کې اړو دوړ پیل شو. محمد نادر خان چې د ښه شهرت خاوند و، د امان الله خان پاچا په نامه یې خلک د واک د لاسته راوړلو لپاره په ځان راټول کړل او **پکتیا** یې د سیاسي او پوځي چارو په مرکز تبدیله کړه. له بېلا بېلو قبیلو نه یې دولس زره کسه یوموټې او متحد کړل.

محمد نادر خان په کال ۱۹۲۹ کې د **کابل** په لور حرکت وکړ او کابل یې د مخالفینو څخه وژغوره.

محمد نادر خان د هماغه وخت د مخورو کسانو د خپلولو سیاست خپل کړ. د دغو مخورو خلکو د خپلولو نه یې موخه د خپل مینځو ګډوډیو له مینځه وړل وو، چې د نهه میاشتنیو کړکېچونو او ګډوډیو پر مهال په هېواد کې په سیمه ییزو څواکونو اوښتي وو.

محمد نادرخان د هېواد اداري چارې له خپلو وروڼو سره وویشلې او **سردار محمد هاشم خان** یې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي وزير په توګه وټاکه. د نوموړي د صدارت پر مهال يولړ تدريجي بدلونونه رامنځته شول. د دغې دورې ځانګړتياوې د سياسي واک ټينګښت په کورنۍ کې و.

د محمد نادر خان د پاچاهۍ په موده کې، چې درې کاله وه، د هېواد امنيتي حالات مخ په ښه کېدو شول او د مرکزي دولت واک هېواد ته په تدريجي توګه پراخه شو. د هېواد په اداري - دولتي جوړښت کې يوځل بيا هڅه وشوه، چې د اماني ګوند د پلويانو ملاتړ ترلاسه شي، چې له شته حالاتوڅخه خوښ نه وو. د اصلاحاتو د دوام لړۍ په پخه توګه پرمخ تلله.

محمد نادر خان په ۱۹۳۳ زيږديز کال کې د پوهنې د جشن د نمانځلو پر مهال د **نجات** د عالي لېسې يوه کس زده کوونکي، چې عبدالخالق نومېده، ووژل شو.

په ټولګي کې فعاليت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، لومړۍ ډله دې واک ته د محمدنادرخان رسېدو نه مخکې د هغه مهمو کارونو او دويمه ډله دې د هغې دورې د مهمو ځانګړتياوو په اړه معلومات ورکړي.

پوښتنې:

۱- محمد نادرخان د خپلواکۍ په جګړه کې کومه دنده درلوده؟ ويې ليکئ.

۲- محمد نادرشاه ولې د مخورو خلکو د خپلولو هڅه وکړه؟

۳- محمد نادر شاه څنګه ووژل شو؟ ويې ليکئ.

د ټولګي نه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې د محمد نادرخان د کورنۍ په اړه له خپلو لويانو څخه وپوښتي او خپل معلومات دې په ټولګي کې څرګند کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايا پوهېږئ چې محمد ظاهر شاه څلوېښت کاله پاچاهي وکړه؟

محمدظاهر شاه

په تېر لوست کې مو واک ته د محمد نادر شاه د رسېدلو د څرنګوالي په اړه ولوستل، په اوسني لوست کې به د محمد ظاهر شاه د پاچاهی دوره وڅېړو.

د **محمد نادر شاه** د مړينې وروسته د هغه زوی **محمد ظاهر** چې عمر يې تر ۱۹ کلو ډېر نه و، د افغانستان د پاچا په توګه وټاکل شو. د ده د پاچاهۍ په پيل کې د هېواد ټولې دولتي چارې د **محمد هاشم خان** او د ده د ورونيو په لاس کې وې.

د سردار محمد هاشم خان د صدارت دوره:

سردار محمد هاشم خان د محمد نادر شاه په پاچاهۍ کې د لومړي وزير په توګه وټاکل شو او د محمد نادرخان تر مړينې وروسته يې هم همدغه دنده لرله.

نوموړي د اداري سيستم د نوي کولو په هيله هڅه وکړه، چې ملکي جوړښت يوځل بيا اصلاح کړي. اداري جوړښت يې په نائب الحکومه او اعلی حکومتونو باندې ووېشه او خپل اعتباري خلک يې په ادارو او ولايتونو کې په دندو وګومارل.

د محمد هاشم خان د صدارت په دوره کې د افغانستان معارف ته پاملرنه وشوه. که څه هم دغه کارونه د څومره والي او څرنګوالي له پلوه د پام وړ نه و، خو سره له دې هم کولای شو د هغه د خدمتونو له ډلې نه د

افغانستان د ښوونې د وزارت په چوکاټ کې د **طب، حقوقو** او **ادبیاتو** د پوهنځیو او ځینو ښوونځیو بنسټ ایښودنې ته نغوته (اشاره) وکړو.

د محمد هاشم خان د صدارت په دوره کې د هېواد اقتصادي حالات سم نه شول او خلکو په یو کړکېچن او بد حالت کې شپې ورځې تېرولې. د هېواد په سلو کې نوي وګړي بزګران و، چې د کرنې او ځاروي روزنې په چارو بوخت وو او د هغوی کاري وسایل ټول هماغه پخواني وسایل او الات وو.

لومړی وزیر شاه محمود خان

د شاه محمود خان د صدارت دوره:

تر **دوهمې نړیوالې جګړې** وروسته محمد هاشم خان د صدارت دنده **شاه محمود خان** ته وسپارله. نوموړی د د موکراسۍ د پلار په نامه وپېژندل شو. هغه په کورنیو چارو کې د ټولنیزو، اقتصادي او سیاسي بدلونونو په رامنځ ته کولو سره په بهرني سیاست کې هم بدلون را منځته کړ.

د سردار شاه محمود خان حکومت د نړۍ د هېوادونو په ځانګړې توګه د **امریکې له متحده ایالاتو، هند، مصر** او نورو هېوادونو سره اړیکې ټینګې کړې. د (**ملګرو ملتونو د تخنیکي مرستو او اړیکو اداره**) په نامه د ملګرو ملتونو یوه اداره پرانیستل شوه، چې د ملګرو ملتونو د کارپوهانو د پلانونو د طرحې لپاره مناسبې کړنلارې په لاس کې ونیول شوې.

د شاه محمود د صدارت پر مهال د ازادو ټولټاکنو د ترسره کېدو، د مطبوعاتو خپلواکۍ، د شوراګانو او سیاسي ګوندونو د جوړونې لپاره لازم سیاسي اقدامات پیل شول.

په ۱۹٤۹ زېږدیز کال ټولټاکنې ترسره شوې چې په پایله کې یې د خلکو لخوا یو شمېر سیاسي څېرو د هېواد ولسي جرګې ته لاره وموندله.

دغه مهال ولسي جرګې د حکومت کړنې څارلې. د خلکو د حقوقو او خپلواکیو خوندي کول او د نویو قوانینو بشپړ ول د وکیلانو له برياوو څخه شمېرل کېده. د کارونو د ښه پرمختګ لپاره په ځینو ادارو کې، اصولنامې (قانون) جوړې شوې، د ساري په توګه د **کار** او **کارګر** لپاره د صنعتي مؤسسو اصولنامه یادولای شو چې د **عبدالمجید زابلي** په نوښت جوړه او عملي شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمد داودخان د صدارت دوره:

لومړی وزیر محمد داود

سردار محمد داود، په اداري چارو کې له پوهو او د لوړو زده کړو لرونکو کسانو څخه ګټه واخیستله. د ۱۹۵۵ زیږدیز کال چې د ۱۳۳٤ لمریز کال سره سمون لري تر لویې جرګې وروسته د تاریک فکرو کړیو رول کمزوری شو. په دې وخت کې افغانستان د نړۍ د خپلواکو هېوادونو په منځ کې ځانګړی ځای ترلاسه کړ. محمد داود خان د خپل صدارت په وخت کې د ناپیلو هېوادونو ملاتړ وکړ او افغانستان د دغه غورځنګ د بنسټ ایښودونکو د یو غړي په توګه وپېژندل شو.

محمد داودخان د افغانستان د صدراعظم په توګه لکه **جمال عبدالناصر، جواهر لعل نهرو** او **عبدالرحیم سکارنو** د ځانګړې ځای څخه په دې نهضت کې برخمن شو. په دې پړاو کې افغانستان د ملګرو ملتونو په سازمان کې هم پرمختګ وکړ. د هغو کړنو نه یو هم په بهرني سیاست د پوهو کسانو ملاتړ د دولت څخه د **پاکستان** په وړاندې د هغه پالیسي څارل وو، چې د **ډیورنډ** د کرښې د تاریخي مسالې په حل باندې ټینګار کاوه. د دغې دورې د اغېزناکو کارونو څخه یو هم د لومړي او دویم پنځه کلن پلان عملي کول وو. د محمد داود د صدارت په دوره کې اقتصادي پرمختیایي پلانونه طرح او عملي شول. ډېر شمېر لویې لارې جوړې شوې او هوایي کرښې او ډګرونو ډېروالی پیداکړ. په فرهنګي او ټولنیز ډول هم بدلونونه رامنځته شول. په ټولنیزو چارو کې د ښځو برخه اخیستنه معمول شوه، چې پر ټولنیزو او تولیدي چارو یې لوی اغېز وکړ.

محمد داود خان د نړۍ د نورو هېوادونو سره د سوداګریزو اړیکو د ټینګولو او دوام هڅه وکړه. په ۱۳٤۰ هجري لمریز کال کې د هېواد د خپلواکۍ له جشن نمانځلو سره جوخت په کابل کې یو ننداړتون پرانیستل شو، په دې ننداړتون کې د نړۍ څلوېښتو هېوادونو سوداګریز او تولیدي توکي ننداړې ته وړاندې شول.

د ډاکټر محمد یوسف د صدارت دوره:

د اساسي قانون تر تصویب وروسته په ۱۳٤۳ هجري لمریز (۱۹۶۵ زیږدیز) کال کې د صدارت څوکۍ د کانو او صنایعو د پخواني وزیر **ډاکټر محمد یوسف** د نوماند کېدو لپاره لاره اواره کړه او حکومت

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اساسي قانون پر بنسټ د سلطنتي کورنۍ نه بېل کړای شو.

له ټولنيز او سياسي اړخه هم په هېواد کې ژور بدلونونه رامنځته شول او د اساسي قانون پر بنسټ د بيان د ازادۍ لپاره لاره هواره شوه. د سياسي ګوندونو قانون اعلان شو، خو پلی نه شو. له دې ټولو سره سره يوشمېر ګوندونو د افکارو په درلودو سره پټ او ښکاره فعاليتونه کول. په دغو سياسي خوځښتونو کې د کابل او ولاياتو ښوونځيو او پوهنتونونو د پام وړ ونډه درلوده. ملي شورا په خپلو جلسو کې پر مهمو ټولنيزو او فرهنګي مسالو بحث کاوه. قوانين يې د ملي ګټو او نړيوالو حالاتو په نظر کې نيولو سره تصويبول. کار په ورځ کې له دولس ساعتو څخه اتو ساعتو ته راټيټ کړای شو. د ښځو حقوقو ته پاملرنه وشوه او د هېواد اتباعو لپاره د کار حق تسجيل شو.

د ډاکټر يوسف د صدارت تر ختمېدو وروسته حکومتونه يو په بل پسې رامنځته شول چې هر حکومت بيل پروګراومونه تر سره کول. د **محمد هاشم ميوندوال، نوراحمد اعتمادي، ډاکټر عبدالظاهر** او **محمد موسی شفيق** په دورو کې د رغاونو، پرمختيايي، فرهنګي او ټولنيزې پروژې پلي کړای شوې.

د ۱۳۵۲ هجري لمريز کال د چنګاښ په ۲۶مه چې د ۱۹۷۳ زيږديز له جولای سره سمون خوري د يوې سپينې کودتا له لارې، په هېواد کې شاهي نظام نسکور او پر ځای يې په افغانستان کې د سردار محمد داودخان په مشرۍ لومړنی جمهوري حکومت جوړ شو.

په ټولګي کې فعاليت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، لومړۍ ډله دې د محمد ظاهر شاه د سلطنت د وروستيو لسو کلونو په کړنو او دويمه ډله دې د سلطنت په لومړنيو کلونو کې د حکومت فعاليت په ګوته کړي.

پوښتنې:

۱ – محمد ظاهر څرنګه واک ته ورسېد؟
۲ – محمد هاشم خان ولې د ملکي جوړښت په سمون لاس پورې کړ؟
۳ – شاه محمود خان ته د صدارت پر مهال کوم لقب ورکړ شو؟
٤ – د ناپېيلو هېوادونو بنسټ ايښودونکی څوک و؟

د ټولګي نه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې د خپلو مشرانو څخه د ډاکټر محمد يوسف د صدارت په دوره کې د ډموکراسی په اړه ويوښتي او خپل معلومات دې په ټولګي کې ووايي.

خلورم څپرکی

دګاونډیو هېوادونو معاصر تاریخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلورم څپرکي موخې

- د ګاونډیو هېوادونو د جغرافیایي موقعیت سره د زده کوونکو پېژندګلوي.
- د ګاونډیو هېوادونو د کلتوري ارزښتونو سره د زده کوونکو پېژندګلوي.
- د ګاونډیو هېوادونو د معاصر سیاسي بدلونونو سره د زده کوونکو پېژندګلوي.

اته ویشتم لوست

د چین یا د نړۍ د تر ټولو زیات نفوس لرونکي هیواد په اړه څه معلومات لرئ؟

لکه څنګه چې پوهېږئ زموږ یوګاونډی هیواد چین دی. مخکې مو د لومړنیو، منځنیو او نوو پېړیو په تاریخ کې له چین سره پېژندګلوي پیدا کړه. په دې لوست کې به د دې هیواد معاصر تاریخ وڅېړو.

لکه څنګه چې په نقشه کې وینئ، چین په شمالي نیمه کره کې د **اسیا** د وچې په ختیځه برخه او د **ارام سمندرګي** په لوېدیځ ساحل کې پروت دی او په نړۍ کې درېیم لوی هیواد دی. د خاورې پراخوالی یې تر نهو میلیونو کیلومترو مربعو څخه زیات دی. د **چین** د سرحدونو اوږدوالی دوه سوه اته ویشت زره اته سوه کیلومترو ته رسېږي. د وګړو شمېر یې د ۲۰۰٦ ز کال د سرشمېرنې له مخې یو میلیارد او درې سوه میلیونو کسو ته رسېدلی و، چې د نړۍ ۲۲ په سلو کې نفوس جوړوي. په دې شمېر کې د **هانګ کانګ** او **تایوان** اوسېدونکي شامل نه دي، چې د چین ۸ په سلو کې وګړي تشکیلوي. پاتې ۹۲ په سلو کې د **خان** (**هان**) نژاد دی چې له پېرو پېړیو راهیسې په دې هیواد کې استوګن دي.

په معاصرو پېړیو کې د **منچو** دولت د **انګلیس** سره سوداګرۍ لره او تر خېړنې لاندې ونیوله د سوداګریزو مقرراتو د نوي کولو غوښتونکي وو. انګلیسانو هڅه کوله چې د نړۍ سره د **هندوستان** له لارې خپلې سوداګرۍ ته پراخوالی ورکړي. نو له همدې امله د انګلیس سوداګرۍ د چین سره په همدغو لاملونو ولاړه وه او اساسي موخه یې د ترياکو سوداګري وه. همدارنګه سوداګریزو اړیکو د چین لپاره ښې پایلې نه درلودې او په ۱۸۴۱ - ۱۸٦۰ ز د ترياکو د جګړې لامل وګرځېد.

ډاکټر سون یات سن: چې د نوي (مډرن) چین د پلار په نامه مشهور دی، د چین لومړی ولسمشر و او د **ګومین تانګ** د ګوند مشري یې په غاړه وه، هغه وکولای شو چې د منچو د رژیم وروستی جرړې وباسي او په چین کې جمهوري نظام رامنځته کړي. نوموړي د چین وګړي په پنځو نژادي ډلو ووېشل:

۱- **خان** ۲- **منچو** ۳- **مغولي** ۴- **تبتي** ۵- **خویي**

د چین هیواد پایتخت د **پکن** ښار (**بیجینګ**) دی چې تاریخ یې لرغونو زمانو ته رسېږي او ۳۰۰۰ کلن لرغونی تاریخ لري. دغه ښار ۱۰۰۰ کاله پخوا جوړ شوی دی او اوه پېړۍ مخکې، **قوبلای خان** د پکن ښار د خپل دایمي پلازمېنې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه وټاکه او د ۱۹۲۸ - ۱۹۴۹ زیږدیز کلونو پرته چې ګومین ټانګ خپل پلازمینه نن بیجینګ ته انتقال کړ، تراوسه د هېواد مرکز دی.

مائو

مائو او د ۱۹۴۹ کال پاڅون:

د ۱۹۴۸ زیږدیز کال په وروستیو کې د کمونیستي ګوند ځواکونه د چین په شمال او شمال ختیځو سیمو باندې واکمن شول. د ۱۹۴۹ زیږدیز کال د جون په میاشت کې د پکن ښار پرته له کوم مقاومته ونیول شو او د کمونست ګوند د ځواکونو په کنټرول کې راغی. د همدې کال د اپریل او نوامبر د میاشتو ترمنځ د چین ډېر ښارونه پرته له وینو تویېدو او مقاومته د کمونستانو تر واک لاندې راغلل. **چیانکایچک** له خپلو ځواکونو سره ټایوان ته وتښتېد. د پکن له نیولو او د چیانکایچک د ځواکونو له ماتې وروسته کمونستي ګوند په بشپړه توګه بریالی شو مائو په کال ۱۹۴۹ زیږدیز د اکتوبر میاشتې په لومړۍ نېټه د پکن ښار د **اسماني سولې** په سیمه کې د چین د خلکو جمهوري دولت اعلان کړ. د چین په هېواد کې د **کنفوسیزم، تائویزم** او **بودیزم** پر مذهبونو سربېره د نورو ادیانو پیروان هم استوګن دي. ډېر شمېر خلک د یو دین پیروان نه دي چې تر څو هغه دین په دې هېواد کې رسمي بڼه پیدا کړي.

تر ۱۹۹۰ زیږدیز کال وروسته د مذهبي مقدساتو او شعائرو د نمانځلو لپاره اړینې اسانتیاوې برابرې او تدابیر ونیول شول. د بیلابیلو مذاهبو پیروانو ته اجازه ورکړای شوه چې خپل مذهبي مراسم پرته له دې چې نورو ادیانو ته ضرر ورسوي، ترسره کړي. په اوس وخت کې د چین په هېواد کې ۴۷ مذهبي موسسې لکه د بودیزم د زده کړو مرکز، اسلامي الهیات، د پروتستانت کلیسا ښوونیز مرکز، کاتولیک او نورې شته او څه د پاسه دوه سوه زره مذهبي کارپوهان له بیلابیلو خپرونو سره په کار بوخت دي. چینایي ژبه د نورو ټولو ژبو بر عکس د الفباتوري نه لري، بلکې د معنی او مفاهیمو یوه ټولګه ده. نن ورځ چینایي ژبه په څو ټولنیزو لهجو وېشل شوې ده لکه **پکني، کانتوني، شانګهای**. د **ماندارین** ژبه د هېواد د رسمي ژبې په توګه پېژندل شوې ده. د چین په هېواد کې د ۱۹۴۸ کال را په دې خوا څلور ځلې اساسي قانون بدلون موندلی او د وروستي ځل لپاره په کال ۱۹۹۹ زیږدیز کې د چین اساسي قانون په ۴ څپرکو او ۱۳۸ مادو کې د چین د ملي کنګرې له خوا تایید او تصویب شو.

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوه ډلو ووېشل شي، لومړۍ ډله دې د چین د موقعیت او پلازمینې او دویمه ډله دې د چین د مذهبونو او مروجو ژبو په اړه خپل معلومات ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱- چین د نفوس او مساحت له مخې په نړۍ کې کوم ځای لري؟
۲- د چین د جمهوري دولت لیک څه ډول دی؟ خپل معلومات ولیکئ.
۳- په چین کې رسمي ژبه په کوم نوم یادېږي؟ خپل معلومات ولیکئ
٤- د چین هېواد معمول او مشهور مذاهب کوم دي؟

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د چین د تجارت او صنعت په اړه له مشرانو څخه معلومات تر لاسه او بیا دې یې نورو زده کوونکو ته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا د پاکستان له تاریخ او هېواد سره آشنا یاست؟

لکه چي پوهېږئ د پاکستان اسلامي جمهوري دولت له هغه هېوادونو څخه یو دی، چي زموږ له هېواد سره ګډه پوله لري. په دې لوست کې به د پاکستان تاریخ سره په لنډ ډول آشنا شئ.

پاکستان د اسیا په سوېل کې پروت دی. پلازمېنه یې د **اسلام اباد** ښار دی. دغه هېواد په سوېلي برخه کې د **عربو** له سمندرګي سره زر کیلومتره سمندري پوله لري. د دې هېواد سیاسي جوړښت **فدرالي جمهوري** حکومت دی او له څلورو ایالتونو لکه **پنجاب، سند، بلوچستان** او **پښتونخوا** څخه جوړ شوی دی. د دې هېواد رسمي دین **اسلام**، رسمي ژبه یې **اردو** او د پیسو واحد یې **پاکستانۍ روپۍ** ده. د نفوس له پلوه د نړۍ اتمه درجه هېواد دی. نفوس یې د ۲۰۰٦ زیږدیز کال د سرشمیرنې له مخې څه د پاسه یو سلو پنځه شپېته میلیونوکسو ته رسېږي.

پاکستان یو نوی تشکیل شوی هېواد دی، چې نږدې څه دپاسه نیمه پېړۍ عمر لري. کله چې دویمه نړیواله جګړه پای ته ورسېده، **محمد علی جناح** د پاکستان د خپلواکۍ لپاره ډېرې هڅې وکړې

محمد علی جناح

او د **بریتانیا** دولت هم د هند د نیمې وچې وېش سره موافقه درلوده، نو د هند لویه وچه یې په دوو هېوادونو (**هند او پاکستان**) ووېشله.

د ۱۹٤٧ زېږدیز کال د اګست په میاشت کې هند او پاکستان دواړو خپله خپلواکي ترلاسه کړه. محمدعلي جناح په دې نه و بریالی شوی چې ترخپلواکۍ وروسته **مسلم لیګ** د یو فعال او ګټور سیاسي ګوند په توګه وروزي، له همدې امله حالت ورځ په ورځ کړکېچن شو.

سیاستوالو نه یوازې د خپلو شخصي ګټو او واک ته د رسېدو لپاره فعالیت کاوه، بلکې د هېواد د ختیځو او لوېدیځو سیمه ییزو ډلګیو خپلمنځي ډله ییزې سیالۍ او اختلافات د پاکستان د دولت د کمزورۍ یوه اساسي لامل شو. د کشمیر پر سر اختلافات لا د حالاتو خړ پړتیا لامل وګرځېدل او اقتصادي حالات یې لا نور هم کړکېچن او خراب شو.

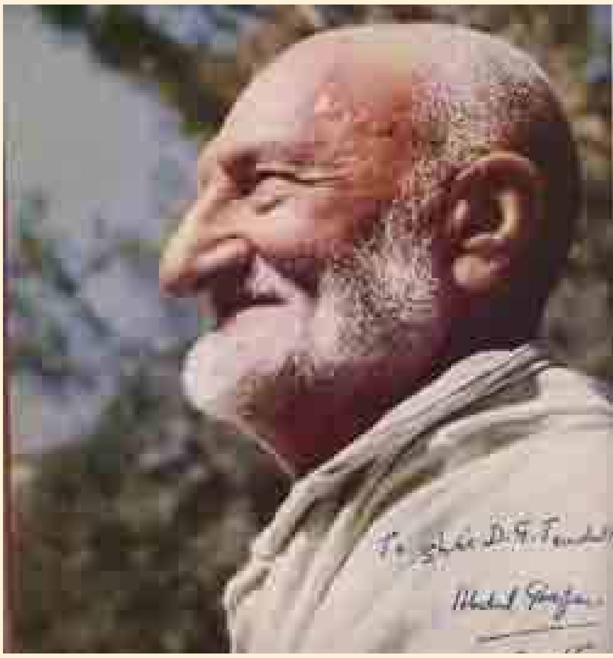

پاچا خان (خان عبدالغفار خان)

خان عبدالغفار خان یو له هغو کسانو څخه و چې د نه تاوتریخوالي د خوځښت بنسټ یې کېښود او هم یوه پېژندل شوې سیاسي څېره او د هند د نیمې وچې یو ملي اتل و، چې د هند د خپلواکۍ په لاره کې د ښکیلاګرو د تېري پر وړاندې مقاومت وکړ او یو مهمه او حیاتي دنده یې ترسره کړه. نوموړي د خپلې زمانې د نورو مشرانو لکه مهاتما ګاندي او محمد علي جناح په څېر د خپلو خلکو د ویښېدو او د خلکو په یو موټي کولو، د خپلواکۍ د ګټلو په لاره کې فعاله ونډه درلوده. هغه خپل ملي او تاریخي مسوولیت ترسره کړ.

د ختیځ پاکستان بېلتون:

مجیب الرحمن د **بنګال** د **عوامي لیګ** مشر په ۱۹٦٨ زېږدیز کال د اوړي په موسم کې له ۳۵ نورو بنګالیو سره یوځای د ده په مشرۍ د ختیځ پاکستان په بېلولو تورن شو. **یحیی خان** او بوټو د مجیب الرحمن پر هغه غوښتنه اعتراض وکړ، چې د ختیځ لورې پر بېلولو او خپلواکۍ یې ټینګار کاوه. د ملي مجلس فعالېدل چې د پلان له مخې باید د ۱۹۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیږدیز کال د مارچ په میاشت کې پلې شوي وای وځنډېدل. تر دې پېښې وروسته مجیب الرحمن د اعتصاب اعلان وکړ او عوامي لیګ ګوند د ختیځ پاکستان د حکومت د تر لاسه کولو هڅه وکړه. ولس مشر یحیی خان د مجیب الرحمن سره د خبرو اترو لپاره ختیځ پاکستان مرکز ډاکې ته لاړ.

مجیب الرحمن داسې کس نه و چې په اسانۍ سره تسلیم شي. هغه د پاکستان د رامنځته کېدو په لومړۍ لسیزه کې د دوو ډموکراتیک حکومتونو پر مهال د کابینې وزیر و او له دې امله چې د ختیځ پاکستان د خپلواکۍ لپاره یې مبارزه کوله نو ځکه د پاکستان حکومت هغه بندي کړ.

یحیی خان په ۱۹۷۱ زیږدیز کال د مارچ په میاشت کې د هغې ستونزې په اړه چې مجلس ورسره مخامخ و، په دې هڅه کې شو چې د مجیب الرحمن د غوښتنې ځخه لږ څه کم کړي، خو هېڅ یوه اړخ نه غوښتل چې خپل چانس له لاسه ورکړي. د مارچ په ۲۵ نېټه خبرې اترې پای ته ورسېدې.

یحیی خان تر خبرو اترو وروسته د مجیب الرحمن د بندي کولو امر ورکړ. مجیب الرحمن لوېدیځ پاکستان ته یوړل شو، یوه ورځ وروسته ختیځ پاکستان خپله خپلواکي اعلان کړه او دغه خپلواکه سیمه یې د **بنګله دېش** په نامه ونوموله. د پاکستان پوځ له لوېدیځ لوري د پاخون د ټکولو لپاره هوایي عملیات پیل کړل، په زرګونو بنګالیان ووژل شول او د لسو میلیونو په شمېر بنګالیان **هند** ته کډوال شوه. د ۱۹۷۳ زیږدیز کـال د جولای په پای کې د پاکستان ملي مجلس **بوټو** ته اجازه ورکړه چې د بنګله دېش خپلواکي په رسمیت وپېژني، په دې ډول د ۱۹۷۴ زیږدیز کال د فبرورۍ په میاشت کې د پاکستان دولت، بنګله دېش د خپلواک دولت په توګه په رسمیت وپېژنده.

وروسته له دې چې پاکستان په دوو هېوادونو یعنې پاکستان او بنګله دېش ووېشل شو، د دوه بېلو هېوادونو په توګه یې ځانګړې تګلارې غوره کړې. د یحیی خان له حکومت وروسته د پاکستان نور سیاسي مشران لکه **ایوب خان**، **ضیاءالحق**، **بېنظیر بوټو**، **نوازشریف**، **پرویز مشرف** او **اصف زرداري** یو په بل پسې واک ته ورسېدل او د پاکستان په سیاسي، ټولنیز او اقتصادي ژوندانه کې فعال رول ولوباوه.

مهاتما گاندي او خان عبدالغفار خان

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډولو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د پاکستان د خپلواکۍ په اړه خپل معلومات په ټولګي کې وړاندې او دویمه ډله دې د پاکستان د خپلواکۍ غوښتونکو وتلو څېرو په اړه خبرې وکړي.

پوښتنې:

۱ – پاکستان په کوم کال له بریتانیا نه خپله خپلواکي ترلاسه کړه؟
۲ – د پاکستان هېواد له څو ایالتونو نه جوړ دی، نومونه یې واخلئ؟
۳ – د بنګله دېش هېواد ولې د پاکستان نه خپلواکي واخیسته؟

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې له مشرانو څخه د پاکستان د تاریخ په اړه وپوښتي او خپل معلومات دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا د ایران اسلامي جمهوري هېواد له تاریخ او موقعیت سره آشنا یاست؟

لکه چې پوهېږئ د ایران اسلامي جمهوریت د افغانستان یو ګاونډي هېواد دی. ایران د اسیا په لویه وچه کې پروت دی. د خاورې پراخوالی یې له شپاړلس میلیونو اته خلوېښت زره کیلومترو مربعوخخه زیات دی. د وګړو شمېر یې شاوخوا اویا میلیونو ته رسیږي. د دې هېواد رسمي دین اسلام او ژبه یې فارسي ده.

ایران د پهلوي په پېر کې:

تر لومړۍ نړېوالې جګړې وروسته د **ایران** د سیاسي، ټولنیزې او اقتصادي وضعې خرابوالی، په **روسیه** کې د سوسیالیستي نظام ټینګښت، ګاونډیو هېوادونو ته د دې ډول افکارو پراختیا، له نا امنۍ څخه د ایران د وګړو ناخوښي او نهیلي او د **احمدشاه قاجار** په واکمنۍ کې د امنیت نشتوالی، د **رضاخان پهلوي** په مشرۍ کودتا ته لاره هواره کړه.

کله چې رضاشاه پهلوي د انګرېزانو په مرسته د سلطنت پر ګدۍ کېنیناست، نړۍ د دوو نړېوالو جګړو ترمنځ ښکېل وه. رضاشاه پهلوي د هېواد د اداري او اقتصادي چارو د سمون لپاره یو پراخه تګلاره ترکار لاندې ونیوله. ایران یو واحد اداري نظام، منظم پوځ او پرمختللې بانکي او اقتصادي سیستم نه درلود. نړېوال حالات هم ښه نه وو. ایران د شمال له لورې د **روسیې** او د سوېل له لورې د **بریتانیا** لخوا محاصره و. بریتانیا هڅه کوله له ایران څخه د تسلط له لارې په هند او لیرې ختیځ نه ګټه واخلي. رضاشاه د خپلې واکمنۍ پر مهال واکمن حاکم و، چې د هېواد ټولې چارې یې په خپله اداره کولې.

د رضاشاه د دورې مهم کارونه دا دي: د یو واحد او منظم پوځ جوړول، د قضایي سیستم نوي کول، د ټولنیزو او جزایي قوانینو ترتیبول، د وګړو د نفوس او احوالو د ساتنې د اداري بنسټ ایښودل، د پېژندګلوی د پاڼو وېشل، د ملکیتونو د ثبت د اداري بنسټ ایښودل، د ریل د پټلۍ غځول، د توکرانو د فابریکو جوړول، د ملي بانک بنسټ ایښودل، د پیسو چاپول، د کمپنیو تاسیسول، د ښارونو جوړول، د **تهران** د پوهنتون بنسټ ایښودل او د هجري کلیزې پر ځای د شمسي کلیزې استعمالول. له دې ټولو سره سره هم، ده په ډېره استبدادي توګه سلطنت وکړ. د ده د سلطنت په پېر کې ډېر خپلواکي غوښتونکي زنداني او یا اعدام شول. د ښځو حجاب منع شو او دیني علماء وځورول شول. رضاشاه په ۱۳۲۰ لمریز کال د متحدینو تر حملې وروسته له پاچاهۍ ګوښه شو او د هېواد حکومتي چارې یې خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوی **محمد رضا** ته وسپارلې ، چې د سلطنت ځای ناستي و او خپله د سوېلي افريقا په لور ولاړ.

محمد رضاشاه پهلوي د رضاشاه زوی د پهلوي کورنۍ دويم پاچا دی چې د پلار تر استعفا وروسته په رسمي توګه واک ته ورسېد.

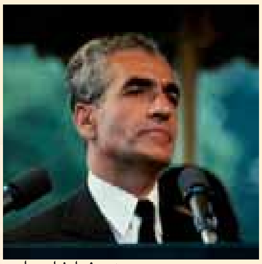
محمد رضا شاه پهلوي

محمدرضاه شاه د خپل سلطنت په لومړيو کلونو کې له ډېرو ستونزو اوکړکېچونو سره مخامخ و، خو هغه بريالی شو چې يولړ مهمې چارې پيل کړي د بېلګې په توګه د تهران کنفرانس، د ټلوېزيون د دستګاه بنسټ ايښودل، د مرکزي بانک تاسيس، ولسي جرګې او ملي شورا ته د ښځو د ټاکلو حق، د بندونو جوړول، د ګازو د پايپونو جوړول، د روسيې او ايران او نورو هېوادو ترمنځ د ډيپلوماټيکو اړيکو پراخوالی او ټينګښت، د هسته يي تاسيساتو رامنځته کول او د موټر جوړونې د فابريکو بنسټ ايښودل يادولای شو. خو د لوېديځ سره د هغه اړيکې، د نامذهبي سياستونو پلي کول او د سياسي خپلواکۍ محدودول د ايران د روښانفکرو او روحانيانو د ناخوښۍ لامل شول. د هغه په دوره کې هم بندي خانې په خپلواکۍ غوښتونکيو ډکې وې او د هغوی اعدام او ځورونې جاري ساتل شوې وې چې په پای کې د ناخوښيو د دوام له امله په ۱۳۵۷ لمريز کـال د جدي په مياشت کې د ايران خلکو پاځون وکړ، محمدرضاشاه له واکه لیرې او له خپلې ټولې کورنۍ سره **مصر** ته لاړ.

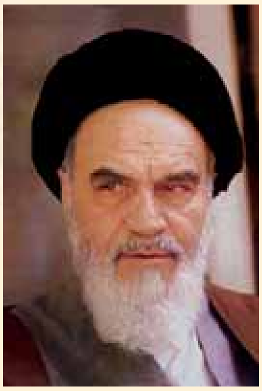
ايت الله سيد روح الله خميني

د ايران د ۱۳۵۷ کال پاځون چې د **اسلامي پاځون** (**انقلاب**) په نامه هم يادېږي، د **ايت الله خميني** په مشرۍ او د ايران د ډېرو وګړو، سياسي ګوندونو او د ايران د عالمانو او روښانفکرو په ګډون يو پاځون و چې شاهي نظام يې رانسکور او د **اسلامي جمهوري** نظام د پلي کولو لپاره يې لاره هواره کړه.

د ايران خلکو د ۱۳۵۷ کال د غويي په مياشت کې د ټولټاکنو په ترڅ کې په سلو کې د ۹۸ پرېکنده اکثريت د اسلامي جمهوري حکومت په توګه د خپل راتلونکي حکومتي نظام سره هوکړه وکړه. او د ايران حکومت په رسمي توګه د ايران په اسلامي جمهوري دولت بدل شو.

د اسلامي پاځون مشرانو له هر څه دمخه پر دربو ټکو ټينګار کاوه، پر استبداد برلاسی، د بهرنيو دولتونو د لاس وهنې مخنيوی او د بهرنيو فرهنګونو د تېريو پر وړاندې مقاومت. همدغه درې لاملونه وو، چې د ګوندونو او بېلابېلو ډلو د يووالي لپاره يې مناسبه لاره برابره کړه او په دې ډول يې اسلامي پاځون بريا ته ورساوه.

ايت الله سيد روح الله خميني د ايران مذهبي مشر له پنځلس کلنی جلا والي څخه وروسته بېرته ايران ته راستون شو او ابوالحسن بني صدر د ايران د لومړي ولسمشر په توګه وټاکل شو. په ۱۳۶۸ لمريز کال کې امام خميني مړ او د خبره ګانو جرګې، أيت الله خامنه ای د ايران د انقلاب مشر وټاکه.

په ټولګي کې فعاليت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، لومړۍ ډله دې د پهلوي د دورې د ټولنيزې او سياسي حالاتو او دويمه ډله دې د اسلامي انقلاب دلاملونو په اړه معلومات ورکړي.

پوښتنې:

۱- پهلوي کورنۍ څرنګه واک ته ورسېده؟

۲- د رضاشاه پهلوي مهم فعاليتونه په ګوته کړي؟

د ټولګي نه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې له خپلو مشرانو او لويانو څخه د اسلامي پاځون د پېښېدو په اړه معلومات ترلاسه او بيا دې يې خپلو ټولګيوالوته ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايا د ازبکستان هېواد په اړه معلومات لرئ؟

د ازبکستان جمهوريت يو له هغو هېوادونو څخه دی، چې له افغانستان سره ګډه پوله لري، په دې لوست کې به د دې هېواد اوسنی تاريخ په لنډه توګه ولولو.

د **ازبکستان** جمهوريت په **مرکزي اسيا** کې پروت دی او د **افغانستان**، **تاجکستان**، **ترکمنستان**، **قرغيزستان** او **قزاقستان** له هېوادونو سره ګډه پوله لري. د ازبکستان پلازمېنه د **تاشکند** ښار دی. د ازبکستان د ځمکې پراخوالی تر څلور سوه زره کيلومتره مربع څخه زيات دی. د وګړو شمېر يې د ۲۰۰۶ زېږديز کال د سرشمېرنې له مخې څه دپاسه اوه ويشت ميليونه درې سوه زره کسو ته رسېږي. رسمي ژبه يې **ازبکي** او **روسي** ده.

په لرغونو زمانو کې په ځانګړي ډول تر شپږمې زېږديزې پېړۍ وروسته به ډېره کچه ترکي کوچيانو د مرکزي اسيا ابادو سيمو ته وکوچېدل او د **فرغانې** په صحرا کې استوګن شول، چې د وخت په تېرېدو سره، د هغه ځای اصلي اوسېدونکو هم **ترکي** عادتونه خپل کړل. ترکان په کليو، بانډو او ښارونو کې استوګن شول، خو دې سيمې ته د ترکانو د مهاجرت د تاريخي بهير پرخلاف، ګڼ شمېر خلکو د منځني اسيا په بېلابېلو برخو کې خپل پخوانی هويت وساته.

په لسمه زېږديزه پېړۍ کې د اسلام په راتګ او خپرېدو سره، د اوسني ازبکستان سيمه د **سامانيانو** د قلمرو يوه برخه وه. د وخت په تېرېدو دغه سيمه په ترتيب سره د **غزنويانو**، **سلجوقيانو**، **خوارزمشاهانو**، **مغولانو**، **تيموريانو** تر واکمنۍ لاندې راغله. په اوسني وخت کې ازبکستان يوخپلواک جمهوريت او ۱۲ ولايتونه لري چې دا دي:

۱- تاشکند. ۲- انديجان. ۳- بخارا. ۴- فرغانه. ۵- جيزک. ۶- نمنګان. ۷- نوايي. ۸- قشقه دريا.

۹-سمرقند. ۱۰- سردریا. ۱۱- سرخان دریا. ۱۲- خوارزم. ۱۳- د قره قالپاقستان خپلواکه جمهوریت.

د ازبکستان هېواد د **مسو، ډبروسکرو** او **نفتوکانونه** لري. د **فولادو، نساجي** او **غذايي موادو** د صنعت په تولید کې يې ډېر پرمختګ کړی دی.

په نوولسمه پېړۍ کې، د ازبکستان لوېديځې او شمالي برخې د **خوارزم** د خانانو او د ازبکستان سوېلي برخې د **بخارا** د خانانو تر ولکې لاندې وې. د بخارا او خوارزم خانان په کال ۱۸۶۶ کې د **روسيې** تر ولکې لاندې شول.

په روسيې کې د ۱۹۱۷ زېږدیز د اکتوبر د مياشتې تر پاڅون وروسته، ازبکستان هم د روسيې له متحده سوسياليستي جمهوريتونو څخه وګڼل شو. د پخوانی روسيې تر تجزيه کېدو وروسته ازبکستان هم په ۱۹۹۱ زېږدیز کال کې خپله سياسي خپلواکي ترلاسه کړه او **اسلام کريموف** يې د حکومت د مشر په توګه وپېژندل شو.

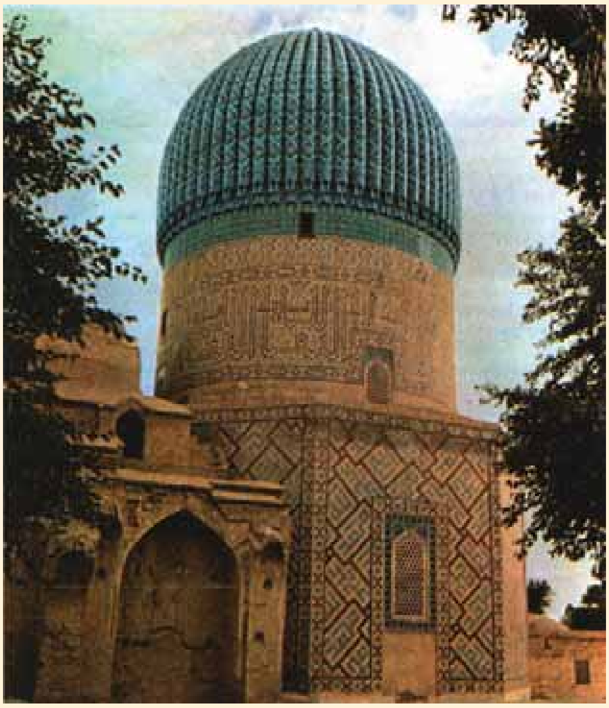

د امير تيمور ګورګاني مقبره

په ټولګي کې فعاليت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د ازبکستان د ولايتونو او دويمه ډله دې د هغه هېواد د صنعت په اړه يو له بله پوښتنې وکړي.

پوښتنې:

۱- ترکان څه وخت په مرکزي اسيا کې مېشت شول؟
۲- اوسنی ازبکستان څو ولايتونه لري؟
۳- د ازبکستان صنعتي توليدات په ګوته کړئ؟

د ټولګي نه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې له خپلو مشرانو څخه د اکتوبر د مياشتې د پاڅون، او د اسلامي فرهنګ او تمدن د يوه مهم مرکز بخارا په اړه معلومات ترلاسه کړي او بيا دې ټولګيوالو ته واوروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايا د تاجکستان له خلکو او تاريخ سره اشنا ياست؟

پوهېږئ چې د شمال لور ته د تاجکستان جمهوريت زموږ له هېواد سره ګډه پوله لري. په دې لوست کې به د تاجکستان تاريخ ته يوه لنډه کتنه وکړو.

تاجکستان داسې يو هېواد دی چې په مرکزي اسيا کې د افغانستان شمال ته پروت دی. پلازمېنه يې د **دوشنبې** ښار او رسمي ژبه يې **تاجکي فارسي** ده او **روسي** ژبه هم په سوداګرۍ او حکومتي چارو کې کاروي. د پيسو واحد يې **ساماني** دی.

د پورتنۍ نقشې په پام کې نيولو سره پوهېږئ چې تاجکستان له کومو هېوادونو سره ګډه پوله لري.

د تاجکستان د خاورې پراخوالی يو سل او درې څلويښت زره کيلومتره مربع دی. د وګړو شمير يې د ۲۰۰۶ زېږديز کال د سرشميرنې له مخې څه دپاسه اووه ميليونه او درې سوه زره تنو ته رسيږي.

د اوسني تاجکستان سيمه چې پخوا د **سغد** په نامه يادېده، د **لومړي داريوش** په وخت کې د **هخامنشيانو** د امپراتورۍ د قلمرو يوه برخه ګڼل کېدله. او د **مقدوني سکندر** وروسته، د تاجکستان هېواد د **سلوکي، پارتي، کوشاني** او **ساساني** امپراتوريو يوه برخه وه. په ۷۱۵ زېږديز کـال د امويانو تر ولکې لاندې راغي او د تاجکستان خلک د اسلام سپېڅلي دين ته مخ راوړ. په لسمه زېږديز پېړۍ کې د **سامانيانو** د قلمرو يوه برخه وه. او د سامانيانو د حکومت وروسته په ترتيب سره **غوريانو، سلجوقيانو، خوارزمشاهيانو، مغولانو، تيموريانو** او **ازبک**واکمنو پر دې هېواد حکومت کړی دی.

په نوولسمه زېږديز پېړۍ کې د تاجکستان شمال (**خجند**) د **خوقند** د خانانو سوبلې سيمه يې د **بخارا** د خانانو يوه برخه ګڼل کېده. د بخارا خانان په ۱۸۶۶ زېږديز کال او د خوقند خانان په ۱۸۶۸ زېږديز کـال کې د روسيې تر ولکې لاندې راغلل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اکتوبر د میاشتې د پاخون وروسته، په ۱۹۲۸ زېږدیز کال کې د تاجکستان هېواد د روسیې متحده سوسیالیستي جمهوریتونو له ډلې یوه جمهوریت وګڼل شو، چې تر ۱۹۹۱ زېږدیز کال پورې یې د روسیې متحده جمهوریتونو د اتحاد غړیتوب درلود. د روسیې د سوسیالیستي نظام تر نسکورېدو وروسته یې په ۱۹۹۱ زېږدیز کال خپله سیاسي خپلواکي ترلاسه کړه.

د خپلواکۍ اخیستلو وروسته، د تاجکستان د دولت او د هغه اسلام پلوه مخالفینو ترمنځ کورنی جګړې پیل شوه چې د مخالفینو مشري د **عبدالله نوري** پر غاړه وه. په دې جګړو کې د پنځوس زره خلکو شخه زيات مړه او د اووه سوه زره کسانو زیات وګړي د خپلو کورونو پرېښودلو ته اړ شول. چې په پایله کې د ملګرو ملتونو په منځګړیتوب د سولې تړون د ښکېلو ډلو ترمنځ لاسلیک شوه.

د شاه اسماعیل مقبره

د تاجکستان هېواد درې ایالتونه او یوه خپلواکه سیمه لري چې عبارت دي له:

۱. د ختلان ولایت چې مرکز یې قرغان تپه دی.
۲. د سغد ولایت چې مرکز یې خجند دی.
۳. د قراتګین ایالت چې مرکز یې کافرنهان دی.
٤. د کوهستان بدخشان خپلواکه سیمه چې مرکز یې خاروغ دی.

تاجکستان د پخواني **شوروي** اتحاد د جمهوریتونو له ډلې یو وروسته پاتې جمهوریت دی. د زیات شمیر خلکو دین یې اسلام دی. **ازبکان**، **روسان** او یوشمېر **اوکرایني**، **چینایي** او **تاتاري** وګړي هم په دې هېواد کې اوسېږي. د تاجکستان مهم صنایع **برېښنا** او د **سکرو ډبرو** تولید دی.

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، لومړۍ ډله دې د ژبې او دویمه ډله دې د اسلام د تاریخ په اړه یو له بل څخه پوښتنې وکړي.

پوښتنې:

۱- د نقشې پرمخ وښایاست چې د تاجکستان هېواد د منځنۍ اسیا په کومه برخه کې پروت دی؟
۲- د پخواني شوروي اتحاد تر نسکورېدو وروسته په تاجکستان کې کوم بدلونونه منځته راغلل؟
۳- کومو مشهورو کورنیو پر تاجکستان واکمني کړې ده؟

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د اکتوبر د میاشتې د پاخون او پر تاجکستان د هغه د اغېز په اړه له مشرانو نه معلومات ترلاسه کړي او په ټولګي کې دې ووایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايا د ترکمنستان له خلکو او تاريخ سره اشنا ياست؟

د ترکمنستان جمهوريت د افغانستان د ګاونډيو هېوادونو له ډلې څخه دی. په دې لوست کې به د دې هېواد اوسنی تاريخ په لنډ ډول وڅېړو.

د **ترکمنستان** هېواد د هغو هېوادونو له ډلې دی چې په دې وروستيو وختوکې يې له پخوانۍ **روسيې** نه خپلواکي ترلاسه کړې ده. اوس نقشې ته وګورئ او د ترکمنستان ګاونډي هېوادونه وښاياست.

د دې هېواد د خلکو دين اسلام او ژبه يې **ترکمني** او **روسي** ده. د ترکمنستان د خاورې پراخوالی ۱۰۰۴۸۸ کيلومتره مربع دی. د وګړو شمېر يې د ۲۰۰٦ کال د سرشميرنې له مخې تر پنځه ميليونه او اوه سوه زروکسو زيات دی. ۷۲ په سلو کې وګړي يې په ترکمني ژبه خبرې کوي او نږدې ۹۰ په سلو کې وګړي يې ترکمنان دي. يوشمېر **روسان، ازبکان** او **قزاقان** هم په دې هېواد کې مېشت دي.

ترکمنستان له اقتصادي اړخه د ودې او پرمختګ په لور ګام اخلي. د **پنبې، نفتو** او **ګازو** د صنعت په توليد کې مخکې دی او د نړۍ يو پر دريمه برخه ګاز لري، يوازې د ګازو د توليد او **روسيې، اوکراين** او يوشمېر نورو هېوادونو ته د صادرولو له لارې ډېر زيات عايد ترلاسه کوي.

د ترکمنستان جمهوريت د ۱۹۹۱ زېږديز کال د اکتوبر په مياشت کې د ټول پوښتنې په پايله کې خپله سياسي خپلواکي اعلان کړه. نوی اساسي قانون يې په ۱۹۹۲ زېږديز کال د ترکمنستان د مجلس لخوا تصويب شو.

د نوي اساسي قانون پر بنسټ، ترکمنستان يو جمهوري نظام لرونکی هېواد دی. په دې هېواد کې ولسمشر صلاحيت لري، چې د قضائيه او اجرائيه قواوو مسوولين او هم د مجلس د ټولټاکنو نوماندان وټاکي. د ترکمنستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اساسي قانون پر بنسټ ولسمشر، د وزیرانو د شورا مشر هم دی. په بهرني سیاست کې، ترکمنستان هغه هېواد دی چې دناپېیلتوب دریځ یې غوره کړی دی. د ترکمنستان دغه دریځ په ۱۹۹۵ زېږدیز کال د ملګرو ملتونو د عمومي مجلس له خوا تصویب شو.

ترکمنستان نړۍ ته د اسیا په دغې پېچلي سیمې کې له پرمختګ سره یوځای د سولې او کرارۍ وړاندیز کړی دی. د ناپېیلتوب د دریځ تر تصویب وروسته په نړیواله ټولنه کې د ترکمنستان د ملي ګټو ستراتېژیک موضوعات حل کړی شول. د ډسمبر دولسمه د دغه هېواد د ملي ورځې په توګه ټاکل شوې ده.

ترکمنستان د سیمه ییزو همکاریو فعاله پراختیاوو ته ژمن دی، چې دا کار یې د **ایکو** دسازمان په فعالیتونو کې لیدلای شو. د ایکوغړي هېوادونه چې څه دپاسه ۳۱۰ میلیونه وګړي لري، په نړیوالو اړیکو کې یې د یوې اغېزناکې ادارې په توګه ځان څرګند کړی دی، چې دا کارد ځانګړو تاریخي او فرهنګي ځانګړتیاوو په لرلو سره د نوي سیمه ییزې ټولنې د رامنځته کېدو نښه ده.

د ترکمنستان د ولسي جرګې ودانۍ

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، لومړۍ ډله دې د ترکمنستان د موقعیت او دویمه دې د ترکمنستان د ژبو او نورو مېشتو ملیتونو په اړه خپل معلومات ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱- د ترکمنستان هېواد د اسیا په کومه برخه کې پروت دی؟
۲- د ترکمنستان هېواد په کوم کال کې خپلواکي ترلاسه کړه؟
۳- د ترکمنستان هېواد ملګرو ملتونو ته دکومې نظریې وړاندیز وکړ؟

د ټولګي نه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د ترکمنستان د طبیعي زېرمو په اړه له مشرانو څخه پوښتنې وکړي او راټول شوي معلومات دې په ټولګي کې ووایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library